

ՊԵՏԱԿԱՆ

ՄԵՏԵՐԵԿԱԿԱՆ ԻՐԱՅԻՄԻԱՆ

ՊԵՏ

ՆԵՐՍԵՍԻԱՆԻԱՆ

ՄԵՏԵՐԵԿԱՆ ԻՐԱՅԻՄԻԱՆ

1/56.

2004

2920

Handwritten signature or initials

1295-644

ՊԱՏՄԱՐԱՆ

ԱՒԵՏԱՐԱՆԵՆԵՆ ԲԵՐԻՍՏՈՆԻՅ

ՀՐԱՏԱՐԱՆԿՈՒՄԸ

ԵՌԱՅԻՆ ՅԵՅՏԱՐԱՆԻԹԵՆ

ՈՒՐ

ԿԸՐԱՅԱՏՐՈՒՄԻ ՍՈՒՐԲԻՊԻՆՑ ԳՐՈՑ ԳԿԱՅՈՒԹԵԱՄԲԸ ՔԱՆԻ ՄԸ ԳԱՐԻԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՈՐՈՆՑ ԿԸՀԱԿԱՌԱԿԻ ՅԱՅՏԱՐԱՆԻԹԵԱՆ ՀԵՂԻՆԱԿԸ

ՏՊԵԱԼ

ՀԱՒԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎՈՅՆ

ՀԱԼԱԾԵԱԼ

ԱՒԵՍԱՐԱՆԱԿԵՆ ԲԵՐԻՍՏՈՆԻՅ

Ի ՊԵՏՐՈՎՊՈԼԻՍԻՍ

Տ. ՄԱՏԹԵՈՍԻ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍՈՑ

Ի ԶՄԻՒՆԻԱ

Ի ՏՊԵՐԱՆԻ ԿՈՒՆԵԼՍՈՍ ԿՐԻՖՅԻԹԻ

1846

619

75-2485

284

Պատրաստ եղիք պատասխան տալու ամենուն, որ ձեր ունեցած յոյսին պատճառը կըհարցունէ : ւն Պետ . 4 . 15 :

Երազ ունեցող մարդարէն թող իր երազը պատմէ . և ով որ իմ խօսքս ունի նէ՛ թող իմ խօսքս ճշմարտութիւնով պատմէ . յարդը ցորենին քովը թ' նչ է՛ կըսէ Տէրը : Երեմ . 14 . 28 :

Պ Ա Տ Ա Ս Խ Ա Ն

Ե Ո Ւ Ը Զ Ի Ն

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

ՅԵՐԳԻ ԵՒ ՍԻՐԵԼԻ Ե.ՕԳԵՆՅԻՆԻՔ

Մենք՝ Հայազգի հալածեալ բրիստոնեայքս
տուներնուս խանութներնուս վըռըն-
տուած, գործքերնուս արգիլուած, ապրուստ
ճարելու ամէն կանոնաւոր և օրինաւոր մի-
ջոյներէն զրկուած, և օր ըստ օրէ վնաս-
ներու և նեղութիւններու տակ ինկած, մեր
այս քաշած տառապանացը սաստկութեան
ժամանակը՝ հետևեալ նամակը մեր հալած-
չին՝ Արբազան պատրիարզին խրկեցինք :

Ա Ն Հ ա փ ա ռ Տ է ր

Ը ս օրերս մեզի պատահած հալածմունքը՝ զըր-
կողուծիւնը՝ զըպարտուծիւնները և կրած
վնասներնիս կըպարտաւորեն զմեզ ձեր Տէրու-
ծեանը բողոքել . քանզի մենք որի՞ պիտի եր-
թանք, եթէ ո՛չ մեր սիրելի Ազգին . որ իբրև
թշնամի կարծելով իրեն՝ կըմերժէ մեզ եկեղե-
ցիէն, և իր անդամները ըլլալու արտօնուծիւն-
ներնուս կըզըկէ . և որովհետև մենք հիմա Ազգին
մէջ իբրև անհաւատ կամ հերետիկոս կամբաս-
տանուինք և որ իրաւունք կըսեպէք նզովել մեզ
ու բանադրել, մենք ալ պարտաւոր կըլլանք մեր
ճշմարիտ հաւատացեալներ և ճշմարտապէս՝ Վրիս-
տոսի Եկեղեցիին անդամները ըլլալնիս խոստովա-
նիլ՝ Վրիստոնէական ուղղափառ դաւանուծիւն-
նիս ցուցնելով :

Մենք կըհաւատանք և կըխոստովանինք Ամե-
նասուրբ Երրորդուծեան և միոյ Աստուածու-
ծեան Հօր և Արդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ . մի
Տէրուծիւն՝ մի Ատմք՝ մի Աշխանուծիւն :

Արհաւատանք մեր Տէր Յիսուս Վրիստոսին՝
որ է կատարեալ Աստուած և կատարեալ
Մարդ . ու կըղաւանինք զանիկայ մի միայն
Փրկիչ աշխարհի և ճշմարիտ Վահանայապետ և
Միջնորդ ու Վարելիօս հաւատացելոց, և գլուխ
իւր Եկեղեցիին . որ և ինքը պիտի գայ դատելու
կենդանիները և մեռեալները . և արդարուծեամբ
հատուցանելու՝ արդարոց կեանք յաւիտենական և
մեղաւորաց տանջանք յաւիտենական :

Արհաւատանք Հոգւոյն Արբոյ՝ որ է Անեղ և
կատարեալ Աստուած, և ազբիւր ճշմարտուծեան,
որ խօսեցաւ օրէնքներով ու Մարգարէներով և
Ղեկնարանով, որ և ինքն է առաջնորդ և մխի-
թարիչ քրիստոնէից :

Կը հաւատանք Մատուածաշունչ Սուրբ Գրոց
հին և նոր կտակարանաց, որ է կատարեալ կանոն
Եկեղեցւոյ. և անոր մէջ պարունակուած բոլոր
վարդապետութիւնները և կանոնները և խոր-
հուրդները բոլորով սրտիւ կրնդունինք. և անկէ
սորիւմ պարտաւորութիւններնիս ամենայն հաւա-
տարմութեամբ կատարելու միշտ կըջանանք, որ
մաքուր խղճմանք ունենանք Մտուծոյ առջևը
ու մարդոց առջևը, Պօղոս Մաքեալին ատենը
զրուցածին պէս: Գործ. իմ. 16:

Մենք կը դաւանինք թէ՛ ինքզինքնուս համար
և թէ՛ բոլոր ճշմարիտ քրիստոնեաներուն համար,
որ պարտաւոր ենք մկրտուիլ յանուն Մենասուրբ
Երրորդութեան:

Ինչպէս նաև պարտաւոր ենք ստեպ Հաղոր-
դութիւն ընել Տէրոջը մահը յիշելու համար՝
Քրիստոսի սահմանադրութեանը պէս:

Եւ թէ որ աւելի քննել կուզէք մեր հաւատքը,
մենք կըխոստովանինք որ մեր հաւատքը՝ մեր ե-
կեղեցիին ընդունած սուրբ Մշտարանին ցուցը-
ցած հաւատքն է. ինչպէս որ Աթիլիական Հանգա-
նակն ալ Մշտարանին համաձայն ըլլալով՝ անկա-
րնդունելովնիս ալ մեր հաւատքին ուղղափառու-
թիւնը կը յայտնենք՝ քրիստոնէական ընդհանուր
Եկեղեցիին դաւանութեանը համեմատ:

Եւ արդ՝ մենք որ կըխոստովանինք պարզապէս
թէ մեր հաւատքը Սուրբ Գրքին սորվեցուցածն
է. ինչպէս որ անանկ ըլլալ արժան է և իրաւ,
ի՞նչպէս կրնանք ընդունիլ ան պահանջմունքները,
որ Սուրբ Գրոց կանոնին հակառակ է, և բա-
ցարձակապէս արգիլուած է նդովքով:

Եւ այսպէս Մատուածաշունչ Սուրբ Գրքէն
յայտնապէս չվկայուած բաները չընդունելնիս՝
յամառութիւն և ապստամբութիւն սեպելով մե-
զի, Մղգին թշնամի և եկեղեցիին քակտիչ կա-
նուանէք ալ նէ, մենք բնաւ սասանկ միտք մը չու-

նենալով և մեր Մղզը այնչափ կըսիրենք Պօ-
ղոս Մռաքեալին Հոովմայեցւոց գրածին պէս,
(Հոովմ. թ. 3.) որ Հայազգի անուանիլը մեզի
պարծանք կըսեսպենք. և ամենեին չենք ընդունիր
ուրիշ անուն մը, թէ և հասարակօրէն մեզի Մո-
թէսդանդ կըղրուցեն. բայց մենք կրկին կըխոստո-
վանինք, որ Մղգաւ Հայ ենք, հաւատքով քրիս-
տոնեայ, և ()սմանեան տէրութեան Հնազանդ
հպատակներ: Եւ այսու ամենայնիւ՝ թէ որ մենք
կրօնական կամ քաղաքական բաներու մէջ մէկ
սխալմունք մը ունինք, վասն զի բնաւ ինքզինք-
նիս անսխալ չենք վկայեր, յօժարութեամբ կըն-
դունինք թէ որ նոյն սխալմունքնիս ցուցընել հա-
ճիք. և աղէկ գիտէք, որ մարդկային բնութեան
համոզուիլը՝ ճշմարտութեան վկայութիւնովը մի-
նակ կըլլայ ու չէ՛ թէ բնութեամբ. և մենք Մս-
տուծոյ վախովը չենք կրնար մեր խղճին դէմ՝ բան
մը ընել:

Եւ արդ՝ կողաչենք որ մեր աս յայտարարու-
թեան նամակը ձեր Տէրութեանը առջևը ընդու-
նելի ըլլայ. և աս նեղութիւններէն մեղ ազատելու
չնորհք և ողորմութիւն ընէք. և մնամք Սկհա-
փառ Տէրութեանդ բարեմաղթ ծառայք

Հ Ա Լ Ա Յ Ե Ա Լ Ի Ր Ի Ս Տ Ո Ն Ե Ա Յ Ի Ս

1846 Յունվար 22:

Մարտ ամսոյն երեքին՝ պատրիարքը ծա-
նուցում ըրաւ եկեղեցւոյ ատեանը՝ թէ մեր
այս նամակին դէմ պատասխան մը տպուած
է «Հայտարարութիւն ընդդէմ՝ Վորաղան-
դից» անունով. շատ զարմացանք երբոր
կարդացինք այս Հայտարարութիւնը. և
թէ որ մեր այս տետրակը չափազանց չմեծ-

նար՝ կուղէինք որ անոր բոլորը հոս օրինա-
կէինք . բայց կըխնդրենք որ առնէք կար-
դաք ու քննէք այդ տետրակը :

(1) Էպէտ և անիրաւ տեղը զըկանք կըկը-
րենք , սակայն վստահ ենք , որ ամէն ան-
աչառ անձինք թէ բարեկամ և թէ հակա-
ռակորդ իրաւունք կուտան մեզի՝ որ մեր ի-
րաւունքը պաշտպանենք : (2) Է եկեղեցւոյ
ատեանը հրատարակաւ և թէ տպեալ տետ-
րակներով մեր վրայ ամբաստանութիւն ե-
ղած է , վասնորոյ մենք ալ մեր պատասխա-
նը ձեզի կըհրատարակենք՝ վստահանալով
թէ անաչառութեամբ և արդարասիրու-
թեամբ կըքննէք զանիկայ :

Կազաչենք որ մասնաւորապէս քննէք Վախ՝
թէ այդ յայտարարութեան մէջ «նիւ-դո-
լի-ն և իր-տու-ն» ոգի կըզանուի՞ մի :
Երբոր վէճ կընենք՝ թշնամիի հետ անգամ ,
պէտք է որ արդարութիւնով վարվինք անոր
հետ . և անոր վրայ որքան գէշ դադափար
ունենանք ալ նէ՝ եղածէն աւելի կամ տար-
բեր ցըցունելու ջանք ունենալու չենք . և
մասնաւորապէս՝ կրօնական վիճմունքի մէջ
թէ որ զբարտութիւն և իմաստակական
հնարքերի ձեւք առնենք , ասով կըցըցու-
նենք թէ մեր քովը ճշմարտութիւն չկայ ,
այլ՝ սխալմունք :

Երկրորդ՝ քննէք թէ այդ յայտարարու-
թեան մէջ ճշմարտութիւնը ստուգելու ,

հրատարակելու և պաշտպանելու փափաքի նշոյլ կայ մի : Ամէն վեճ այս նպատակը ունենալու է . և թէ որ ասկէց ուրիշ վսիւճան ունենանք , շուտով և հար'ջաւ մեծ մեծ սխալմունքներու մէջ պիտի իյնանք . և երբոր կըտեսնենք վիճաբանող մը , որ ճշմարտութիւնը յայտնելու մտքով չէ բրած վիճաբանութիւնը , այլ մի միայն յաղթութիւն ստանալու համար , և իր հնարքները և վարպետութիւնը անխիղճ 'ի դուրծ կըղնէ , մէկէն կըմակաբերենք թէ անանկ մարդը իր անձը սխալմունքի դերի բրեր է :

Երբորդ՝ կըխնդրենք որ ուշադրութեամբ կարդաք և դիտեք այդ «Հայաստանի լեզուի և գրականութեան» կոչուած տետրակին ուղին : Ա՞յլ չհասկնար թէ ատոր մէջ մեծ ջանք մը կայ հասարակութիւնը մեղի դէմ զրդուելու և մեր վրայ անվայել մականուններ դնելով՝ մեզ ազգին ատելի ընելու : Աոր աղանդ կոչուած ենք , բայց ինչո՞ւ . մի միայն ատոր համար՝ որ սուրբ Մեծարանին աշակերտել և անոր հնազանդիլ կուղէնք ցանկալով որ Մստուծոյ շնորհօքը «առաքելոց վարդապետութեանը , և ընկերութեանը , և հայ կտրելուն : և աղօթքին ետեէն ըլլանք» : Ա,ւ դիտենք որ շրէաստանի մէջ այսպէս աղանդ մը կար 1800 տարիի չափ առաջ : Տէ՛ս Գործ . ք . 42 : Ան ատենն ալ թէ հալածիչ շրէայք և թէ շեթաւ

նոսք՝ ծաղրաբանութեամբ անոր վարդապե-
 տութիւնն՝ (Մատթ. 27 : Վարդ. 19) :
 «հերձուած» կամ «աղանդ» (Վարդ. իմ. 14 ,
 15 . իմ. 22) , «աշխարհքը տակն ու վրայ ը-
 նողներ» (ժէ . 6) , «ամէն բան սուտը հա-
 նոններ» (ժի . 18) կրկնէին զանոնք : Իսայ
 1800 տարին բաւական չեղա՞ւ այս նորու-
 թիւնը հինցընելու : Թէ որ այդ յայտարա-
 րութեան հեղինակը ըսել կուզէ թէ այս
 բանը իրեն և իր բարեկամներուն նոր է ,
 աղատ է՝ թող ըսէ . և մենք այս բանին չենք
 հակառակիր : Իսայ կրխնդրենք որ իր տեա-
 րակին անունը փոխէ և «Յայտարարութիւն
 Երբեք Վարդանանց» կոչելու տեղը՝ այսպէս
 կոչէ : «Յայտարարութիւն Երբեք Երբեք
 Բանակոմ շրջափոխից , որ Բեք Վարդանանց
 Իրեն» : Վասն այդ տետրակին մէջ ջանք մը
 կայ ցրցունելու թէ մենք Վեստորի հե-
 տեղներ ենք (Յայտարարութիւն . Երբե-
 20—23) . բայց որովհետև այդ յայտարա-
 րութեան հեղինակը շատ աղէկ զիտէ թէ
 մենք Վեստորեան չենք , վասն որոյ այսպէս
 զբարտաբանութիւն մը և ջանք մը յայտնի ա-
 պացոյց են թէ ս'չ ճշմարտութիւն իր աչ-
 քին կերևայ և ս'չ արդարութիւն : Վստուծ-
 մէ կրխնդրենք որ շնորհք տայ անոր , որ իր
 ընկերին դէմ սուտ վկայութիւն չընէ :

Չորրորդ՝ կրխնդրենք որ այդ «Յայտ-
 արարութիւն ընդդէմ աւետարանական բը-

բխտոնեից” տեսրակին մէջ եղած հակա-
 սութիւնները նկատէք, զոր իններորդ երեսին
 վրայ կըրցուենէ՝ թէ Արիկիական Հանգա-
 նակը ամբողջ ընդունիլը բաւական է բրիտ-
 տոնէի մը՝ իրեն հաւատքին ուղղափառու-
 թիւնը ճանչցընելու . և տասներորդ երեսին
 վրայ կըրցուենէ թէ հաւատքի ուղղափա-
 ռութիւնը ճանչցընելու համար, Արիկիական
 Հանգանակը կամ Հաւատամքը զրեւն ալ
 հերիք է : Բայց ասկէց քիչ մը ետքը՝ աս
 խօսքերուն հակառակելով՝ կըսէ թէ ան առ-
 ջի ըսածները բաւական չեն հաւատքի ուղ-
 ղափառութիւն ճանչցընելու : հասլա պէտք
 է հաւատալ ան բաները «որ ընդհանուր ե-
 կեղեցին միասլէս կընդունի սկիզբէն մինչև
 հիմա” : Բնանկ որ՝ մեր ուղղափառութիւնը
 ցըրցուենելու համար, չէ թէ միայն Արիկիական
 Հանգանակը ընդունելու կամ զրեւու ենք՝
 (հեղինակին առաջին ցըրցուցած կերպին
 պէս,) այլ՝ ընդհանուր եկեղեցւոյն 1800
 տարուան միջոցը ամէն դարի և ամէն լեզուի
 մէջ ունեցած հաւատքը քննել և ընդունիլ
 պարտական ենք : Բայ հեղինակը նախ՝
 ճիշտ հար թիւած իւրդին պէս, (Տես վերը զը-
 րուած նամակը Պատրիարքին զրուած) ,
 պարզ կերպ մը կըսորվեցընէ մեր հաւատ-
 քին ուղղափառութիւնը ցըրցուենելու հա-
 մար . և ապա անմիջապէս անանկ դժուար
 և ծանր կերպ մը կըրցուենէ, որ ո՛չ ինքը,

նոյն ալ ուրիշ մէկը կարող է ձեռք զարնել :

Դարձեալ (երես 38) ուրիշ կերպ մըն ալ կրցրցունէ մեր հաւատքին ուղղափառութիւնը ճանչցրնելու համար . բաւական կրտսէպէ որ ստորագրութեամբ ուրանանք քանի մը հերետիկոսութիւն սեպած բաները , և Հայաստանեայց եկեղեցւոյն ընդունածները ընդունինք : Մեր վրայ յանցանք սեպուած հերետիկոսութիւնները ասոնք են . Կառչափայտին , սրբոց պատկերներուն և մասունքներուն երկրպագութիւն չընելնիս , սրբոց միջնորդութիւնը և բարեխօսութիւնը , գոյափոխութիւնը , քահանայից մեղայ թողութիւն տարը չընդունելնիս . և թէ որ միայն աս բաներուն վրայ ունեցած հաւատքնիս փոխենք , ան ալ բաւական կըլլայ ըսել կողմէ : Անոնք որ հիմա մեր վրայ այսքան չարախօսութիւն կընեն , անատենը մեղի բրե ուղղափառ պիտի ընդունին , ոչ Վիկիական Հանդանակին վերաբերեալ բառ մը անգամ , և ոչ ընդհանուր եկեղեցւոյ հաւատքը պիտի հարցրնեն : Ալ Հայաստանեայց սուրբ եկեղեցւոյ ընդունածները ամբողջ ընդունինք ալ նէ կըլլայ , չընդունինք ալ նէ կըլլայ , ինչպէս որ շատերնուս առանձին առանձին ըսվեր է : Աւրեմն ճիշտ քննելով՝ ուղղափառութիւնը ոչ Վիկիական Հանդանակը ընդունելէն և ոչ ալ

ընդհանուր եկեղեցւոյ հաւատքը ընդունելէն կախում ունի, այլ՝ պատկերներուն և մասունքներուն երկրպագութիւն ընելէն ևն, կախում ունի եղեր. մեզի կերևայ թէ շատ քիչ մարդիկ կը գտնուին, որ իրենց հաւատքին ուղղափառութիւնը այսպիսի բաներու վրայ հաստատեն:

Կարձեալ ընդդէմ աւետարանական քրիստոնէից յայտարարութիւնը՝ 36 երեսին վրայ ամբաստանութիւն կընէ թէ, «Նորադանդները՝ իմ աւետարանական քրիստոնէայք համարձակ անխոհեմութեամբ իրենց մոլորութիւնները թէ խօսքով և թէ գիրքով սերմանելը չեն խնայեր. «և թէ որ մոլորութիւննին գրով սերմանելը չեն խնայեր նէ, խօսքով ո՞րչափ ևս առաւել կը սերմանեն»»: Հաջորդ երեսը չմընցած՝ այս ամբաստանութիւնը մունալով, ուրիշ ամբաստանութիւն մը միջ կը բերէ ճիշդ առջինին հակառակ, ըսելով՝ թէ անոնք խաբէութեամբ չե՞ն խնայել իրենց մոլորութիւնները որ ամոլորութիւննին յայտնի իմանալով՝ հասարակութիւնը իրենցմէ չե՞ն խնայ. և իրենք կամաց կամաց իրենց մոլորութիւնը քարոզելով, անոնց միտքը աւրեն»»: Վասն ինչը երեսին վրայ ալ նոյն ամբաստանութիւնը կայ, թէ իրենց հաւատքը կը ծածկեն պարզամիտները խաբելու համար:

Արդ՝ հակառակորդ մը, մի և նոյն անձանց

դէմ երկու հակառակ ամբաստանութիւն
ընէ նէ, դիւրին է մակարեերելը թէ, թըշ-
նամութեամբ լեցուած է և չամաչեր իրեն
նպատակին հասնելու համար ստուծիւնը
ձեռք առնելու :

Ով որ այս հայտարարութիւնը ընդդէմ
աւետարանական քրիստոնէից զգուշութեամբ
կարդացեր է նէ՝ անոր այսչափս բաւական
է : Իայց որովհետև ոմանք կարդացած չեն,
վասն որոյ թէ՛ մեղի դէմ և թէ՛ մեր նամա-
կին դէմ ըրած աւարկութիւններուն գըլ-
խաւորները հոս յաւաջ կըբերենք և կը
հերքենք :

Նախ՝ ամբաստանութիւն կընեն մեր վը-
րայ՝ թէ մեղի բան մը ընող չեղած, ինք-
ղինքնիս չաւածեալ Վրիստոնէայ, կըկոչենք
եղեր : Տէ՛ն հայտարար. երէ՛ն 8, 38—47 :

Երկրորդ՝ մեր վըրայ զըպարտութիւն կընեն
թէ՛ Նիկիական շանդանակին մէկ մասը
պակտեցուցեր ենք եղեր : Արէ՛ն 11—28 :

Երրորդ՝ թէ շաւատամքին վըրայ մոլորա-
կան յաւելուածներ ըրեր ենք : Արէ՛ն 28—38 :

Նախ՝ կուրախանանք թէ յիշեալ յայտ-
արարութեան հեղինակը և անոր տպվելուն
վճիւռ տըւող յարգի ժողովքը կընդունին
նաև կըխոստովանին թէ «հոգևոր յանցան-
քի դէմ մարմնաւոր պատիժ տալը յարմա-

բուժիւն չունի” (Յայտարար. էրէ. 8) . և ասիկայ հալածման վրայ իր տուած սահմանը կը սեպենք , ի՞նչ թէ որ մարդ մը , թէ ստոյգ և թէ կարծեցեալ հոգևոր յանցանքի համար , որ և իցէ մարմնաւոր ներդրութիւնով պատժուի նէ՞ յայտարարութեան հեղինակին վճռոյն նայելով ան մարդը հալածեալ է : Իսկ մենք միտք չունինք հոս տեղ այս բանին համար վէճի մտնել և եղած բաները յառաջ բերել՝ հալածեալ ըլլալն իս պրցունելու համար : Վանդի Հայոց ժողովուրդին մէջ հազիւ թէ մարդ մը , կին մը կամ տղայ մը կը գտնուի այս քաղաքին մէջ՝ որ եղած բաներուն կատարեալ տեղեկութիւն ունեցած չըլլայ , և չգիտնայ թէ մասնաւորապէս յունվար և փետրվար ամիսներուն մէջ այս քաղաքը ի՞նչ թէսդանդ կամ Վորադանդ սեպուածներուն դէմ դառն հալածմունք եղաւ : Պատրիարքին ըրածները « չէ թէ մէկ անկիւնի մը մէջ եղած են » , և չէ թէ միայն մեր ազգայինքը՝ այլ և օտար ազգաց ժողովուրդներն ալ տեսան և գիտեն որ տուներն ու և խանութներն ու բռնութեամբ վըռնտուեցանք , բանտը ձգուեցանք , տուներն իս քարկոծուեցան , նաև մենք ալ փողոյներուն մէջ : Տեսան և գիտեն որ տղաքը ծնողքէն , էրիկը կնոջմէն բաժնուեցան ազամայ . գիտեն ալ թէ հայազործներուն և

ջրկիրներուն իշխանաբար պատուէր տրը-
 վեցաւ՝ որ մեզի հաց և ջուր չգերեն, որ
 հացով և ջրով ալ պատժեն զմեզ : Ի ոլոր
 այս բաները Աստանդնուպօլսոյ մէջ ընդ-
 հանրապէս գիտցրված են . և հիմակուց
 պատմութեան մէջ կանցնին՝ կրօնական կամ
 հողևոր յանցանքի դէմ մարմնաւոր հալած-
 մունքի օրինակ ըլլալու . և այս բանը ար-
 գիլելու համար, հնարք մը և վարպետու-
 թիւն մը չկայ որ՝ ի գործ դրուի : Ասե մին-
 չև այսօր կը շարունակուի հալածումը . ե-
 րեսունէն աւելի խանութ գոց է, և օրական
 հաց ճարելու համար՝ օրինաւոր գործքերէն
 արգիլուած ենք, մի միայն անոր համար՝ որ
 խիղճերնիս չթողուր որ Աստուծոյ Խօսքին
 մէջ չգտնուած վարդապետութիւնները ըն-
 դունինք և արարողութիւնները կատարենք
 Այլ շատ անգամ արհեստներնուս վարպետ-
 դուխները ըսած են մեզի թէ, թէ որ միայն
 պատրիարքին շինած հանգանակը կամ դա-
 ւանութեան թուղթը ստորագրէք՝ շուտով
 ձեր գործքերուն նորէն ձեռք կրնաք զար-
 նել : Աս ամէն բանին վրայ սով որ աշ-
 խարհիս դէմ կը հրատարակէ թէ ասիկայ
 մարմնաւոր հալածմունք չէ, անանկ մար-
 դը կը հրաւիրէ ուրիշները՝ որ ստախօսու-
 թեան մէջ իր ունեցած յանդգնութեանը
 վրայ խնդան : Ան թող չյուսայ թէ մէկու-
 մը կրնայ կլէցընել թէ իրեն ըսածները ան-
 ի 2

խարդախ ճշմարտութիւն է . ոչ ալ իրեն
խարդախ հնարքներովը կարող կըլլայ վեր-
ցունելու Պատրիարզին վրայէն՝ անոր սա-
տասխանատուութիւնը Աստուծոյ և մար-
դոց առջևը բոլոր այս հալածանաց համար՝
քանի որ բոլոր աշխարհք գիտէ որ անոր հ-
ետը անմիջապէս քաղաքական իրաւունք-
նիս վայելելու ազատութիւն և արտօնու-
թիւն կուտայ մեղի :

Երկրորդ առարկութիւնը՝ թէ՛ Նիկիական
Հանդանակէն բան սակսեցուցեր ենք , լոկ
զրպարտութիւն է . ինչու որ պատրիարզին
խրկած նամակներնուս մէջ ցրցուցինք և
հոս ալ կըխոսատովանինք թէ Հաւատամբը
սկիզբէն մինչև վերջը սրտով կընդունինք՝
անանկ որ (Հայաստան . 11 էն Բնչն 38 էրէն)
գտնուած բոլոր զրպարտութիւնները անհիմն
են : Ալ Պատրիարզին խրկած նամակնիս
ալ Նիկիական Հանդանակին ոչ «համառոտ-
լիւնն» է , ոչ ալ «կրճատ-լիւնն» է : Իսկ
թէ որ քանի մը բան Հաւատամբին մէջէն
ընտանի եղած բառերով կըգտնուի նէ՛ ատ-
կէց ի՞նչ կելէ : Սեր միտքը Վաւանու-
թիւն մը գրել չէր՝ այլ միայն նամակի ձևով
յառաջ բերել մեր հաւտացած ճշմարտու-
թիւններուն մէկ քանին , որոնք կըցրցունեն
թէ անհաւատ չենք , ինչպէս որ շատ ան-
գամ այս զրպարտութիւնն ալ բրած են մեր
վրայ : Ալ նամակներնուս չափը չմեծցրնե-

լու համար՝ այնչափը բաւական սեպեցինք
 Հանգանակին վրայ ունեցած հաւատքնիս ցը-
 ցունելու : Իայց հիմայ կիմանանք որ՝ ընդ-
 դէմ աւետարանականաց յայտարարութեա-
 նը կանոնին նայելով , այն նամակին մէջ
 պարզապէս մեր հաւատքը ցըցունելու տե-
 դը՝ հերիք էր Հանգանակը կամ Հաւատամքը
 գրելը : (Յայտարար . երէն 10 : Ըյս կանոնով՝
 մարդ մը Սուրբ Գրոց հաւատալը ցըցունե-
 լու ըլլայ նէ՝ կը պարտաւորի բոլոր Հին և
 Նոր կտակարանը գրել : Ըսանկ կանոն մը
 սուտ հանելու համար փաստ պէտք չէ :

Երրորդ առարկութիւնը՝ թէ Հանգանա-
 կին վրայ մոլորական յաւելուածներ ըրեր
 ենք , հեղինակը միայն այս երկու բաները
 մէջ կը բերէ , որոնց Ըռաջինը այս է .
 «Նաև պարտաւոր ենք ստէպ Հաղորդութիւն
 ընել , Տէրոջը մահը յիշելու համար՝ Վ.ը-
 ըխտոսի սահմանադրութեանը պէս» : (Յայտարար . երէն 29 : Ըյս խօսքը բրիտանական
 պարտքի դաւանութիւն է , վարդապետու-
 թիւն չէ : Աւրեմն երբոր պարտականութիւն
 մը ցըցունել կողմէնք , վարդապետական հե-
 ըտիկոսութիւն փնտռելն ի՞նչ ըսել է : Ըս
 կը ցըցունէ թէ հակառակորդնիս բոլորովին
 անկարող էր նամակներնուս մէջ հերետի-
 կոսական բան մը դռնելու : Իսկ Նըրկրորդ
 մոլորական յաւելուած սեպուած բանը այս
 է . «Արհաւատանք Ըստուածաշունչ Սուրբ

Վրոյ հին և նոր Ատակարանայ՝ որ է կատարեալ կանոն եկեղեցւոյ, և անոր մէջ պարունակուած բոլոր վարդապետութիւնները և կանոնները և խորհուրդները բոլորով սրտիւ կընդունինք”:

Արդ՝ թէ որ ասիկայ մոլորական կամ հերետիկոսական է՝ ի՞նչպէս փոխենք որ ուղղ ավառ և ողջամիտ ըլլայ: Այսպէ՞ս ըսենք, «Արհաւատանք Աստուածաշունչ Սուրբ Վրոյ հին և նոր Ատակարանայ, որ է անխառն ինքն եկեղեցւոյ” և ասանկով Աստուծոյ խօսքին վրայ անարդուութիւն ձգենք ասիկայ ուղղ ավառութիւն կըլլար: Այսպէ՞ս ըսենք, «Սուրբ Վրոյ մէջ պարունակուած բոլոր վարդապետութիւնները և կանոնները և խորհուրդները բոլորով սրտիւ կըմերժենք”»: Սեր հակառակորդին ուղած ուղղ ավառութիւնը այս է: Թէ որ մէկը դուռը թեամբ կարգայ յայտարարութիւնը (Էբէ՝ 31 և 32) կըհասկընայ թէ հեղինակը Սուրբ Վրոյ համար ըրած դաւանութիւննիս՝ թէպէտև իբրև մոլորական յաւելուած կը դնէ հոն՝ այլ չհամարձակիր հերետիկոսութիւն կոչել. «բայց այս խօսքերնին սուտ է” ըսելով կանցնի. ըսել կուղէ թէ շիտակ դաւանութիւն է, բայց մենք անկեղծաբար չենք բռներ: Ուրեմն զմեզ հերետիկոս չկրնար կոչել՝ այլ Էրճառն. և կըսարտաւորի որ մեր այս դաւանութիւնը՝ ինքն ալ

ընդունի : Աուրախանանք որ ճշմարտութիւնը այս բանին մէջ ալ իր դօրութիւնը յայտնեց :

Արդ՝ որովհետեւ այս մեծ և հիմնական սկզբունքը ասանկով ընդունած եղաւ , կը յորդորենք զինքը որ ալ այսուհետեւ այս կանոնին վը այ երթայ : Արյորդորենք զինքը՝ որ ալ սխալական մարդոց անստոյգ առաջնորդութիւնը ձգէ . անոնց բազմութիւ հակասութիւնները համաձայնելու անօգուտ ջանքերէն դադարի . և ինքզինքը Աստուծոյ անսխալելի Աօսքին ապահով առաջնորդութեանը յանձնէ :

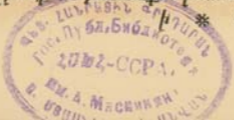
Բայց մենք հաստատ փաստերով կրնանք ցրցունել , թէ մեզ ամբաստանողները՝ իրենք չեն հաւատար իրենց ըրած ամբաստանութիւններուն . ուստի յայտարարութեան մէջ զանուած մեզի դէմ ամէն զըրպարտութիւններուն զատ զատ պատասխան տալը անօգուտ աշխատանք կըսեպենք :

Եւ ահա մեր փաստերը ասոնք են : Արկունոր դաւանութիւններ հաւատոյ ելան զատ զատ ժամանակ , որոնք կամ Պատրիարզը զրեց կամ զրել տուաւ՝ յատկապէս անոնց համար , որոնց վրայ կարծիք ըրին թէ աւետարանական են . եւ շատ անգամ ստիպեցին զմեզ որ կամ մէկը կամ երկուքը մէկէն ստորագրենք , հաւատքներնուս ուղղափառու-

5842-52

619

2920

Թիւնը ճանչցրնելու համար : Աւ որովհետեւ այս դաւանութեան Թուղթերը՝ յատկապէս մեզի համար գրուած են , ըսել է Թէ հարկաւ ան բաները գրեցին , որոնց մէջ մեզ հերեափկոս կարծեցին : Բայց այս Թղթերուն մէջ ո՛չ 'Աիկիական շանդանակին , ո՛չ ալ 'Աեստորեան հերեափկոսութեան վերաբերեալ բան կայ : Ասիկոյ յայտնի ապացոյց է Թէ՛ մեզ ամբաստանողները իրենք ալ չեն հաւատար Թէ 'Աեստորեան ենք . ոչ ալ կրտսպին Թէ շաւատամքին՝ Թէ բոլորը և Թէ մէկ մասը կը հերքենք : Ասոնք չեն հաւատար ալ Թէ Սուրբ 'Վիրքը ընդունելու դաւանութիւններնուս մէջ կեղծաւորութիւն կրնենք . ինչու որ այս Թղթերուն և ո՛չ մէկուն մէջ պահանջմունք մը կայ , Թէ Սուրբ 'Վիրքը եկեղեցւոյ կատարեալ կանոն ընդունելու ենք :

Ուստի այս երկու Թղթերուն օրինակները հոս կը դնենք իբրև ապացոյց՝ Թէ 'Ընդդէմ աւետարանական քրիստոնէից յայտարարութեան՝ մէջ . եղած ամբաստանութիւնները սուտ են . և ընողներն ալ գիտեն որ սուտ են : Արխնդրենք որ ընթերցողը այս երկու Թուղթերը կամ դաւանութիւնները ուշադրութեամբ կարդայ և խորհի , Թէ քրիստոնէութիւնը անոնց մէջ զանուած վարդապետութիւններէ՞ն կախում ունի , և քրիստոնէութիւնը անոնց մէջ կը բովանդակի :

Թ Ո Ւ Ղ Թ Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն

“ Լ՛ստուծոյ Սրբազան Հոգեւոր Հայր Ս՛էր ” :

“ Լ՛ստուծոյ յատուկ նախախնամութեամբը Վրբիստոնէական Սուրբ և անարատ կրօնքին մէջ ծնած , և մասնաւորապէս Հայաստանեայց Սուրբ Եկեղեցւոյն ուղղափառ վարդապետութեամբ սնած ըլլալովնիս , որչափ պատուով և սիրով նոյն Սուրբ Եկեղեցւոյն որդիական նազանդութիւն ընէինք ալ նէ , այն անզուգական երախտեացը փոխարէն հատուցում մը չէր կրնար ըլլալ , այս յայտնի է : Բայց ափսոս , որ Սատանային չար թելադրութեամբը խարվելով՝ մեր պարտականութենէն պակաս գանձակէն զատ , նոյն Սուրբ Եկեղեցիին անարատ ծոցէն բաժնըվեցանք , անոր առաքելականդ՝ ողջախոհ և փրկարար վարդապետութիւնը մերժելով՝ Երրազանդից անխորական և ոգեկորոյս մոլորութիւններուն բռնըվեցանք : Եւ ասանկով՝ չէ՛ թէ միայն մեր անարատ Սայր Սուրբ Եկեղեցին անարգող եղանք՝ որ մեզ Լ՛ստուծոյ որդի ըլլալու նորէն ծնաւ Սուրբ Լ՛ազանէն , այլ և Վրբիստոսի Հիսուսի անսուտ հրամանին դէմ՝ մաքառող գանձակեցանք , որ իր Սուրբ Եկեղեցիին՝ գժոխքի դռներէն չյաղթըվելու կարողութիւն տրված է . Հոգւոյն Սրբոյ կարող զօրութեանն ալ մեզանչեցինք , որ Վրբիստոսի եկեղեցին միշտ անսխալ ճշմարտութեան մէջ մնալով կառաջնորդէ . և վերջապէս Հօր Լ՛ստուծոյ մեզի պարգևած ձրի շնորհքը ոչինչ սեպեցինք , որ մեզ իրեն փառացը ժառանգ ըլլալու մէկ հատիկ միջոց եղող այս Սուրբ կրօնքին մէջ ստեղծել կամեցաւ :

“ Լ՛հա այս ամբարշտութեան ազանդին սիրով

յարեր էինք և մինչև հիմա կամակորու թեամբ այս մոլու թեան մէջ յամառած մեացեր էինք : Ի այց երբոր Սուրբ եկեղեցին ձեր քահանայութեան Մատուածադիր իշխանութեան ձեռք քանի՛ քանի անգամ մեզի զգաստացունելու խրատ և հարկաւոր միջոցները ընելէն ետքը , իրեն Վրիստոսաւանդ երկսոյրի սուրբ շարժեց՝ որ մինչև ցորոշումն շնչոյ և ոգւոյ և յօդից և ուղղոյ կը ներգործէ , իսկոյն մեր հոգիին կապերը կտրեցան , սրտերնուս տիրած թշնամութիւնը փարատեցաւ , և կամքերնիս բռնող յամառութիւնը թուլցաւ . զգուշացանք մեր անասնական անմտութենէն՝ Արարողոնսորին նման , և ճանչցանք՝ որ Մատուածային կարողութեանը դէմ է ըրածնիս , և այն՝ Աորաղանդ խարերայից մոլար քարողութիւնները՝ որ սիրով ընդուններ էինք , ուրիշ բան չէ՛ բայց եթէ ամբարտաւանութեան գետ , սատանայի թակարդ , անիրտութեան աղանդ , լայնարձակ ճանապարհ՝ որ կորուստը կրտանի :

“ Աւստի հիմայ այն ամբարշտութեան գործերնուս վրայ զղջալով մեր կամօքը և յօժարութեամբը դիմեցինք նորէն մեր անարատ Հայաստանեայց սուրբ եկեղեցիին գիրկը , և անոր շնորհական գթութիւնը մեր վրայ նորէն շարժելու համար՝ ձեր Հոգևոր Վրիստոսական իշխանութիւնը միջնորդ բռնելով կաղաչենք , Հայր՝ մեզաք յերկինս և առաջի քո . որպէս զի այն առաջին անառակ վարքերնուս՝ անյիշաչար ներողութեամբ թողութիւն շնորհէ , և ինչ ապաշխարանք որ դնէ մեր վրայ յօժար կամօք կրվճարենք , և կրխոստովանինք որ Սուրբ Եկեղեցւոյն հաւատքը անարատ , խորհուրդները Մատուածային , արարողութիւնները Մաքելաւանդ , և ծէսերը բարեպաշտական , և ինչ որ կընդունի նոյն սուրբ եկեղեցին թէ՛ ի հաւատս թէ՛ ի ծէսս , մենք ալ սիրով կընդունինք , և ինչ վարդապետութիւն որ կըմերժէ , մենք ալ անոր համաձայն նզովիւք կըմերժենք :

“ Եւ այս մեր բանիւ և գրով խօսած ճշմարտութիւնը՝ առաջի սրտագիտին Աստուծոյ ալ սրտիւ և մտք կըխոստովանինք , և թէ որ լեզունիս այլ՝ և սրտերնիս այլ ըլլալով , Քրիստոսի Սուրբ Եկեղեցին խաբել ու կամ կեղծաւորութիւն ընելու միտք ունինք նէ՝ ճշմարտութեան աղբիւր Հոգւոյն Արքայ դէմ ստողներուն Անանիային և Սաիիրային մեղացը հաղորդ և պատժոցը պարտական ըլլանք :

“ Եւ թէ որ վախնալնուս կամ մարմնաւոր շահու մը համար կամ անձնական վարկումնիս չկորսընցունելու մտքով , հիմա այս կերպ խոստովանելով՝ յետ ժամանակի նորէն մեր առաջին ամբարտաւանական ճանապարհը բռնենք , և այն նշովեալ՝ Աորաղանդից մոլորութեանը , և անոնց ու իրենց նմաններուն հետ տեսնովինք , և ինչ և իցէ պատճառաւ հաղորդակցութիւն ընենք նէ՝ այն ատենը թէև զեղջի գանք ալ նէ , թէ ըստ հոգւոյ և թէ ըստ մարմնոյ պատիժնիս անյապաղ թո՛ղ գործադրի :

“ Եւ ահա այս ամէն խոստացածնիս անպակաս բոլորով սրտիւ ընդունելնիս հաւատարմացունելու համար , իւրաքանչիւր ոք իր ձեռքը ստորագրելով կրկնքենք , երբեմն ատեցող , բայց այժմ՝ շնորհօքն Աստուծոյ զղջացող որդիքս Հայաստանեայց Սուրբ և Ազգափառ Եկեղեցւոյ :

—

Ս՝ եք խոստովանահայր Վահանայքս երաշխաւոր գողով պարտաւորիմք , զի թէ յետ ժամանակաց վերադարձցին անգրէն՝ ի մոլութիւնս , ազդ տացուք Արքազնութեան ձերում՝ ո՛րք և իցէ ՚ի խոստովանորդւոց մերոց , և վասն այսր ստորագրեալ կնքեցաք ” :

Աս թուղթը՝ մեր հալածիչներէն ոմանց ըստ արժանւոյն զրուած չերևալով , հետեւեալ երկրորդ թուղթը զրեցին :

Թ ՈՒ ՂԹ Ե ՐԿՐՈՐԴ

1. **Խ**ատուանին և ընդունին որ միայն հաւատաքը մարդս չկրնար փրկել, այլ հաւատքին հետ մարեգործութիւն ալ պիտի ըլլայ: Երբիստոնէի մը ուրիշ հաւատք ունենալուն նշան՝ մարի գործքերը չեն, այլ ընդհանուր եկեղեցւոյ հաւատացածին համաձայն դաւանութիւն տալն է:

2. Խոստուանին և ընդունին՝ որ Վրիստոսի եկեղեցին այս աշխարհիս մէջ՝ իրենց հաւատքը յայտնի դաւանօղ և չծածկօղ հաւատացելոց տեսանելի միութիւնն է՝ որ զինուորեալ եկեղեցի կրսուի. և այն սուրբ Եկեղեցւոյն գլուխ Վրիստոս է, և Հոգւոյն Արքայ առաջնորդութեամբը կրկառաւարուի, և մինչև ցկատարած պիտի չդադրի և չպակսի. և ամենեին սխալած չէ, և Նար ալ չէ որ սխալի. և ամենեին անանկ ճշմարտութիւն մը չկայ՝ որ Սուրբ Գրոց մէջ գրված ըլլայ ու սուրբ եկեղեցին գիտցած չըլլայ:

3. Խոստուանին և ընդունին եկեղեցւոյ Եօթն Խորհուրդներն՝ որք են, մկրտութիւն, գրօշմ, տպաշխարութիւն, հաղորդութիւն, ձեռնադրութիւն, պսակ, և վերջին օծումն: Եւ թէ այս խորհուրդները որ և իցէ Վրիստոնեայ չկրնար տալ, այլ օրինաւոր ձեռնադրութեամբը կաթողիկոս, Եպիսկոպոս և Վահանայ ըլլալու է, որ անոնք միայն իշխանութիւն ունին տալու, և այն իշխանութիւնը Վրիստոսէ առած են իրենց ձեռնադրողին միջնորդութեամբը:

4. Արխոստուանին և կրնդունին, որ մարդ մը յաւիտենական փրկութեան ժառանգ ըլլալու համար մկրտուելու է, և չմկրտուօղս եկեղեցիէն դուրս է, և փրկութիւն չունի, թէև ամենեին մեղք մը գործած չըլլայ. նոյնպէս մինչև որ իր գործած մեղքերը քահանային առջևը ամեն մէկ պարագաններովը և կատարեալ զղջումով

չխոստովանի, և քահանային դրած ապաշխարանքին յանձնառու չըլլայ նէ, ամենևին մեղացը թողութիւն և արձակում չկրնարունենալ, և յաւիտենական փառաց արժանի չըլլար:

Չէ՛ թէ որ խոստովանած ըլլայ և ապաշխարանքը չհատարած իբէն, կամ յետ խոստովանութեան թեթեւ և ակամայ մեղքով մը մեռնի ալ նէ, անանկներուն հոգին՝ սուրբ եկեղեցւոյն աղօթքովը և անմահ պատարագաւ և յատուկ ողորմութիւնով կրմաքրըվի, և յաւիտենական փառաց արժանի կըլլայ:

5. Խոստովանի՞ս և ընդունի՞ս, որ Սուրբ Հաղորդութեան խորհուրդը՝ Յիսուս Քրիստոսի ճշմարիտ մարմինն և արիւնն է, և ո՛վ որ այս հաւատքով չհաղորդուի նէ՛ անիկայ յաւիտենական դատապարտութեան մէջ է:

6. Խոստովանի՞ս և ընդունի՞ս, սուրբ կոյս Սարիամ, Քրիստոս Մատուած ծնանելով՝ Մատուածածին է, և թէ ծնանելու ատենը՝ թէ ծնանելէն ետքը կուտութիւնը անխախտ մնաց, միշտ կոյս է, և ամէն սուրբերէն վեր պատուելու արժանի է: Առջնպէս Քրիստոսի Մատուածային արեամբը ներկեալ սուրբ խաչափայտը և ուրիշ սուրբ և օծեալ խաչերն ալ՝ անոր պատկերն ըլլալուն համար երկրպագելի են: Առջնպէս սրբոց բարեխօսութիւնը Մատուծոյ առջև ընդունելի է, և անոնց մատուցները և օծեալ պատկերները յարգութեան արժանաւոր են: Եւ Մատուած թէ սուրբ խաչին և թէ սրբոց մատուցներուն միջնորդութեամբը միշտ հրաշքներ կընէ:

7. Արխոստովանի՞ս և կընդունի՞ս, որ եկեղեցիի հաւատալ ըսելը՝ Քրիստոսի ընդհանրական սուրբ եկեղեցւոյն միաբան հաւատացած բաներուն և անոր հաւատադածին պէս հաւատալ ըսել է. և դուն ալ նոյն մտքով սուրբ եկեղեցւոյն կը հատան և եկեղեցւոյ Մատուած պաշտութեան ար-

տաքին արարողութիւնները և Վրիստոնէական ծէսերը և բոլոր պատուիրանքները՝ սուրբ առաքեալներէն և անոնց հետևող սուրբ Հայրապետներէն աւանդած ըլլալով՝ կը յարգեն և կատարելու և պահելու յանձնառու կըլլան :

8. Արխոստովանիս և կընդունիս, որ սուրբ եկեղեցւոյ մէջ իրարմէ տարբեր պաշտօնի և իրարմէ վեր իշխանութեան կարգեր կան . Վարդութիւն, Սարկաւագութիւն, Վահանայութիւն, Եպիսկոպոսութիւն և Աթողիկոսութիւն . և ամէն ազգի Աթողիկոսները և Պատրիարքները, Վրիստոսի փոխանորդ են սուրբ եկեղեցին հովուելու և բարեկարգութեան մէջ կառավարելու . բայց այս հովիւներուն մէկուն վարքը գէշ ալ ըլլայ, անոր կառավարած եկեղեցին՝ հաւատոյ մէջ սխալած չըլլար ամենեին և ընդհանուր եկեղեցւոյ արատ մը չգար :

9. Աընզովես և կըհրաժարիս այն մարդէն և այն ընկերութենէն, որ կըբարոյէ թէ ընդհանուր եկեղեցւոյ միաբան ընդունած հաւատքին մէջ մոլորութիւն մտած է, և Սուրբ Հոգին ինձի այսպէս հասկըցուցըսելով, Սուրբ Վրոց միտքը եկեղեցւոյն օորվնցուցածէն օտար կերպով կըբացատրէ, և իրեն թելադրող մոլորութեան հոգին, իբրև Սուրբ Հոգին Մատուած կըխոստովանի և անոր հաւատալով՝ սուրբ Մատուածածնի Վրիստոսածին կրսէ, և միշտ կոյս ըլլալը կուրանայ, և սուրբ խաչին երկրպագութիւն ընելը և սրբոց մասունքները և օծեալ պատկերները յարգելը, և սուրբերը առ Մատուած բարեխօս բռնելը՝ կապաշտութիւն համարելով, Վրիստոսի սուրբ եկեղեցիին կապաշտ կրսէ և անոր Մատուածպաշտութեան արարողութիւնները և պատուիրանքները բոլորը իբրև աւելորդապաշտութիւն կըմերժէ, և Մատուծոյ հրաշք գործելը չընդունելով, Մատուծոյ անհուն զօրութեանը չափ կըդնէ : Մասնկ մոլորութեան հետևողները՝

երևոյթք : Ար յաղագս մեր մարդկան և վասն մե-
 րոյ փրկութեան՝ իջեալ ՚ի յերկնից մարմնացաւ ,
 մարգացաւ , ծնաւ կատարելապէս ՚ի Մարիամայ
 սրբոյ կուսէն Հոգւովն սրբով : Արով էառ զմար-
 մին , զհոգի , և զմիտ , և զամենայն որ ինչ է ՚ի
 մարդ . ճշմարտապէս և ո՛չ կարծեօք : Չարչա-
 րեալ , խաչեալ , թաղեալ . յերրորդ աւուր յա-
 բուցեալ . ելեալ ՚ի յերկինս նովին մարմնով՝
 նստաւ ընդ աջէ հօր : Վալոց է նովին մարմնովն
 և փառօք հօր ՚ի դատել զկենդանիս և զմեռեալս .
 որոյ թագաւորութեանն ո՛չ գոյ վախճան : Հա-
 տաւամք և ՚ի Սուրբ Հոգին . յանեղն և ՚ի կա-
 տարեայն : Ար խօսեցաւ յօրէնս և ՚ի մարգարէս
 և յաւետարանս : Ար էջն ՚ի յորդանան , քարո-
 զեաց զառաքեալն , և բնակեցաւ ՚ի սուրբն :
 Հաւատամք և ՚ի մի միայն ընդ հանրակառ և յա-
 սաքելական եկեղեցի : Մի մկրտութիւն ,
 յապաշխարութիւն , ՚ի քառութիւն և ՚ի թողու-
 թիւն մեղաց : Մի յարութիւն մեռելոց . ՚ի դա-
 տաստանն յաւիտեանից , հոգւոց և մարմնոց :
 Հարքայութիւնն երկնից և ՚ի կեանսն յաւիտեանա-
 կանս :

Թէպէտև ընդդէմ աւետարանական քր-
 ըխտոնեից Հայտարարութիւնը շատ սուտ
 և վնասակար խօսքեր կրպարունակէ , սա-
 կայն շնորհակալ ենք հեղինակէն , որ զս-
 նիկայ հրատարակեց , որովհետև այսպէս
 մեզի սրտասխանելով մեզի իրաւունք կու-
 տայ իրեն սրտասխանելու . և ժողովուրդին
 ալ իրաւունք կուտայ որ երկու կողմէն զըր-
 ուածները առնեն կարգան և բնեն : ՇՆմար-
 տութեան բարեկամները և հետևողները ո՛չ
 երբէք բնութենէ կրվախնան . կուզեն որ

իրենց ըսածները և դրածները ամէն մարդ
ըէ՛ կարգայ և Աստուծոյ Խօսքին հետ բաղ-
դատէ : Ասե կը փափաքին որ իրենց ընդու-
նած ճշմարտութիւնները՝ համոզելով և փաս-
տով տարածուին , չէ թէ բռնութեամբ և
վախ տալով :

Ասե կուրսխանանք որ այս Հայտարարու-
թիւնը հրատարակուելը՝ Պատրիարքին , Աշ-
տիակոստոսոյ և Արդապետոսոյ յարգելի
ժողովքը վճռել է : Այսին զի սասանկով
նախ իրենց բարձրագոյն իշխանութիւնո-
վը իրաւունք կուտան թէ՛ մեզի և թէ՛ ժողո-
վուրդին . մեզի՛ որ իրենց պատասխանենք , և
ժողովուրդին՝ որ իրենց վճիռը և անոր դէմ
եղած պատասխանը աւնեն կարդան և բաղ-
դատեն մէկմէկու հետ : Իրենց այս ընթաց-
քը բոլորովին աւաքելական է , և ամէն անա-
չաւ մարդիկ կը գովեն այս բանը : Պօղոս
աւաքեալն ալ կը օրատուելիք մեզի որ ամէն
բան փորձենք և աղէկը ընդունինք” : ԹԻՄ . Կ . 21 : Իրենց այս ընթացքը՝ մտքի
աղատութեան դուռ կը բանայ . ուստի ասոր
համար որքան սուտ զբաղարտութիւն և սր-
բան անիրաւ զբողութիւն պատահի մեզի՛
սիրով կընդունինք :

Արդ՝ հիմա կըսեսինք չէ թէ հանգանակ
հաւատոյ մը զրեւ՛ այլ ի՛նչ վարդապետու-
թիւններ որ՝ թէ՛ ընդդէմ աւետարանական
բրիստոնէից Հայտարարութեան մէջ և թէ

ուրիշ տեղեր սխալ հասկըցուած կամ սը-
խալ ցուցուած են նէ՝ անոնց վրայ ունեցած
զաղափարնիս ցըցունել :

Ը . Եւ նախ իւրաւարանս՝ որ ճշմարիտ է Ը .
որո՞՞նց ընդունելէ իրկրպաշտութիւնն ընելո՞՞ւ
ճամբան ,
Քայն Իրմէն իրնանս սորվէլ :

Ըյս սկզբունքը հիմնական և զխաւոր
սկզբունք մը կըսեպենք երեք պատճառներ
րով :

1 . Ընոր համար որ մարդս հոգևոր բա-
նէրու մէջ տղէտ է՝ դեռ ՚ի վերուստ չու-
սաւորուած : «Մէկը բնաւ չտեսաւ զԸյս
տուած , բայց միածին Արդին՝ որ շօրը ծոցն
է՝ անիկայ պատմեց : Հօգ . Կ . 18 : Երբեք
չեղաւ որ աշխարհք իր իմաստութիւնովը
զԸյստուած ճանչնար , և կարող ըլլար աղա-
տիլ այն կուսպաշտութենէն և այն հոգևոր
խաւարէն , որուն մէջ միշտ ինկան մարդիկ՝
Ըյստուծմէ յայտնութիւն մը չունենալով :
Այսն որոյ այս սկզբունքը չըլլայ նէ , չեն
վերնար այն անհամար խենթումնթ հնարք-
ները , որոնցմով մարդիկ ամէն դարի մէջ
ասպականեցին Ըյստուծոյ երկրպագութիւն ը-
նելու կերպը՝ իրենց իմաստութեանը ապա-

ւինելով ու Վստուծոյ առաջնորդութիւնը ձգելով :

2 - Վյս սկզբունքը կը բռնենք անոր համար՝ որ Վստուած մեր անհուն Վրարիչը բլբալով, ինքը միայն գիտէ ինչ կարողութիւններ ունենալնիս, և թէ ինչ ծառայութիւն կրնանք մատուցանել իրեն : Վաւ ինքը գիտէ կատարելապէս իր ստորագելիքներն ու բնութիւնը, և թէ ինչ ծառայութիւն արժան է իրեն :

3 - Վյս կանոնը հարկաւոր է՝ Վստուծոյ գերազոյն իշխանութիւնը պահելու համար : Վմենամեծ Վստուծոյ զօրութիւնը ու իշխանութիւնը՝ փոշիի մէջ բնակող մահկանացուներուն զօրութեանը ու իշխանութեանը հաւասարիլ չըլլար : Մենք իրեն ըսելու չենք թէ ինչ ծառայութիւն մատուցանելու ենք իրեն, և ինչ ծառայութիւն պէտք է իրեն ընդունիլ, այլ խոնարհութեամբ իրմէն սորվելու ենք իրեն հաճելի եղած բաները : Վւ արդ՝ որովհետեւ ինքը անհուն իմաստութիւն՝ անհուն սէր և խոնարհութիւն ունի այս երևելի բանին մէջ մեզի առաջնորդելու համար, և որովհետեւ կը հրաւիրէ ամէն մարդ որ իրեն մտիկ ընեն, ինտոր որ գրուած է, «Իր խօսքերուն վրայ բան մի է վերցուներ, որ չըլլայ թէ քեզ յանդիմանէ ու սրտախօս գտնուիս» (Վստ. 7. 6) վասն որոյ կը խոստովանինք թէ իր ձայնին միայն

մտիկ կընենք, և այն երկրպագութիւնը մի-
այն ընդունելի երկրպագութիւն կը համար-
ենք, որ իր կամքին համաձայն կերպով մը
կըմատուցուի :

Ուստի եթէ այս կանոնս ճշմարիտ է նէ, որն
որ քրիստոնեայ եզողը չկրնար ուրանալ, հարկ
կըլլայ հարցունել եթէ ի՞նչ տեսակ երկրպագութիւն
կը պահանջէ մեզմէ Վ.ս. տուած : Վ.յս խնդրոյն պատասխանը՝ ինքը
շատ պարզ կերպով մը տուած է իր Սուրբ
Խօսքին մէջ : Վ.Էրեց հին օրէնքին պատուէրնե-
րն ու արարողութիւնները (Տէ՛ւ ԿԵ՛ր .
բ, Թ ԳԼ՝-ԿՆ՝Ե՛ր) և հրամայեց մեզի հոգիով
և ճշմարտութեամբ երկրպագութիւն ընել
իրեն : « Հաւատա՛ ինձի՛ որ ժամանակ պիտի
գայ որ անատենը ոչ աս լեռանը վրայ՝ ու
ոչ Երուսաղէմ պիտի երկրպագութիւն ը-
նեն շօր : Ճշմարիտ երկրպագողները՝
երկրպագութիւն պիտի ընեն շօրը՝ հոգիով
ու ճշմարտութիւնով . ինչու որ Հայրը ի-
րեն անանկ երկրպագողներ կուզէ : Վ.տուած
Հոգի է . և իրեն երկրպագողներուն ալ
պէտք է որ հոգիով ու ճշմարտութիւնով
երկրպագութիւն ընեն” : (Յ՛ժ . Դ . 21, 23,
24 : Օ՛հ սերով ու արարողութիւններով
չենք կրնար Վ.ստուծոյ հաճոյ ըլլալ, այլ
սրտով ծառայելով : Հրէոյք՝ քանի որ ըզ-
գուշութեամբ կը կատարէին իրենց օրէնքին
բոլոր ծէսելն ու արարողութիւնները, շատ

խիստ խօսքերով յանդիմանուեցան . և Մատուծոյ մատուցած երկրպագութիւննին զգուելի երկրպագութիւն սեպուելով չընդունուեցաւ : Մտելի էին Աէհովային՝ իրենց զոհերը , շաբաթները և տօն օրերը , ըրած չարութիւններնուն համար : «Ձեր խունկերը պիղծ են ինծի : Մնազլուխներնիդ՝ շաբաթներնիդ ու ժողովքի հրաւերքներնիդ չեմ կրնար տանիլ . մեծ օրերնիդ անգամ անօրէնութիւն է : Մնազլուխներնիդ ու սահմանեալ տօներնիդ ատելի են ինծի . վրաս բեռ եղան , վերցունեւէն հողնեցայ՝ : Ասայ . Թ . 13 , 14 . (Տէ՛ս Եւ Բուր Գլուխը) : Այց շողիով երկրպագութիւն ընողները՝ միշտ ընդունելի եղան Մատուծոյ : «Մատուծոյ զոհը կուտրած ու խոնարհ սիրտն է . կուտրած ու խոնարհ սիրտը՝ ո՛վ Մատուած , չես անարգեր՝ : Ասլ . ԺԹ . 17 : «Մանկ կըսէ բարձրեալը , որ բարձրերը բնակիւմ է յաւիտեանս , և իր անունը սուրբ է . Աս բարձր ու սուրբ տեղերը կըբնակիմ , բայց սրտով մաշածներուն ու հողիով խոնարհներուն հետն եմ , որ հողիով խոնարհները կենդանացունեմ ու սրտով մաշածները ապրեցունեմ՝ : Ասայ . ԺԷ . 15 : Ասե ժողովուրդին հասկըցած լեզուովը ժամերգութիւն ընելու ենք , Պօղոս առաքեալին սորվեցուցածին պէս՝ որ կըսէ . Ակեղեցիին մէջ կուզեմ հինգ խօսք միտքով խօսիլ , որ ուրիշներն

ալ խրատեմ, քան թէ շատ խօսքեր օտար
լեզուով : Ի Կորնթ . ԺԳ . 19 : Այս երևելի
նիւթիս վրայ արժան է այս գլխուն բոլորն
ալ քննել :

Արդ եղբ սրբ՝ յայտնի չե՞նք տեսներ որ
ընդհանրապէս Աստուծոյ երկրպագութիւնը
կորսնցուցած է իր այս հոգեւորութիւնը ու
որտի կոտրածութիւնը, ու բազմաթիւ ձևե-
րու ու արարողութիւններու դարձած է . իբր
թէ զգեստներով՝ ծառեր լներով ու գետինը
պագնելներով և ուրիշ մարմնաւոր շարժ-
մունքներով Աստուծոյ հաճոյ կը ըլլի : Կար-
գաւ՝ վայելչութեամբ ու վստահութիւնով եր-
կրպագութիւն մատուցանելու ենք Ա.Յ, բայց
չէ՞ թէ փաւքով ու թատրոնական զարդե-
րով : Պէտք է երկրպագութիւն ընել ան-
հուն Ա, էհովային՝ իբրև Հողի՝ հողիով և
ճշմարտութեամբ, խոնարհ ու կոտրած սրբ-
տով : Վստիւթիւն և փառաբանութիւն մա-
տուցանելու ենք իրեն, Յիսուս Վրխատուի՝
մեր տղորմած միջնորդին ձեւքովը, ամէն
օրհնութիւն իրմէն խնդրելու ենք հաւատա-
լով՝ որ ինքը միշտ սխտրաստ է իրեն սաղա-
ւինողներուն օգնական ըլլալու : Այսն որոյ
չենք կրնար հրեշտակներու ու սրբոց մա-
տունքներուն կրօնական յարողութիւն և եր-
կրպագութիւն մատուցանել : Արպա-
տուենք սուրբերն ու հրեշտակները Աստու-
ծոյ սուրբ և օրհնեալ ծառաները ըլլալու

նուն համար , և կրփփաքինք որ յաւիտե-
 նականութեան մէջ մեր բաժինը անոնց հետ
 ըլայ : Արբոց առաքինասէր ու սուրբ վար-
 բը մեզի օրինակ կրբերենք և անոնց հետեւ-
 լու կրփփաքինք , որչափ որ անոնք ալ
 Վրխտոսի հետեւեցան : Բայց երբոր Մս-
 տուծոյ տաճարը մտնենք , միայն Սուրբ Ար-
 րորդութեան երկրպագութիւն ընելու ենք ,
 չօր և Արդւոյ և Արբոյ շողոյն , առանց
 նիւթական առարկոյի մը վրայ մտքերնիս
 հաստատելու : Աւստի նիւթական խաչա-
 փայտին երկրպագութիւն չենք կրնար ընել :
 Խաչեալ Վրկիչը մեր ցնծութիւնն է , ու
 յաւիտենական կենաց յոյսերնիս իր վրան
 դրած ենք , բայց նիւթական խաչը «սաշ-
 տելի» է՝ չենք կրնար ըսել , և անոր առջին
 կայնելով շարականին (Շար . Կապ . Կանն ք ,
 «դր . ք ասն») զըուցած «քեզ երկրպա-
 դեն ամենայն հաւատացեալք» խօսքը չենք
 կրնար ըսել : Այլ ալ Մստուծոյ տեղ դը-
 նելով և Մստուծոյ յաւիտենական փառքը
 անոր տալով՝ անոր աղօթք կրնանք ընել ը-
 սելով , «Նորժամ յարեւելից փայլիս ան-
 ճառ լուսով՝ լուսաւորես զհաւատացեալն .
 և դատապարտես զազն շրեից անհաւատիցն
 ո՛վ սուրբ քառաթե . և զիս լուսաւորեա՛
 զիսաւարեալս մեղօք . և դասակարգեա՛ ի
 դասս մատենագրի յանճառ երկնից արքա-
 յութեանդ . զի անդադար օրհնաբանիս և քոյ

հն փառք յաւիտեանս . ամէն” : (Եւր . Կա-
 շ . Կանոն ի , օրհնութեան ի ասան :) Կաշա-
 փայտէն վար կախալողին երկրպագութիւն կը-
 նենք , անոր աղօթք կընենք և յաւիտեան-
 կան փառքը անոր կուտանք : Բայց սչ
 խաչափայտին : Ասկայն սարսափելով կը
 մերժենք այն ճար խօսքերը՝ որ ընդդէմ
 աւետարանական բրիտանեից Հայտարարու-
 թիւնը (Եր՝ 34) մեր բերնէն կըխօսի :
 Մենք բնաւ անանկ խօսք ըսած չունինք ,
 և ամբարշտութիւն է անանկ ամօթալի խօս-
 քեր խօսիլը : Պօղոս տուաբեալ Վաղա-
 տացւոց ըսած այն խօսքին մէջ , «բաւ լիցի
 որ սարժենամ , հասա միայն թէ մեր Հիսուս
 Վրբիստոսի խաչովը . որ անալ աշխարհ ինծի
 խաչը ելած է , ևս ալ աշխարհի . ինչու որ
 Հիսուս Վրբիստոսով սչ թրփատութիւնը
 բան մըն է , սչ ալ անթրիստութիւնը .
 հասա նոր ստեղծուած ըլլալն է բանը” ,
 (Վաղ . ի . 13 , 14 .) Վրբիստոսի նիւթա-
 կան խաչը ըսել չէր ուղեր : Ի՞նչ որ միտքը
 ան ըլլար նէ , անատենը իր խօսքէն այս կը
 հասկըցուէր որ՝ թէ ինքը և թէ աշխարհք
 իրօք այն նոյն խաչին վրայ ելան խաչուե-
 ցան : Աւտօի իր խօսքը նիւթական խաչին
 վրայ չէր՝ հասա խաչեալ փրկչին այն վար-
 դապետութիւններուն և ճշմարտութիւննե-
 րուն վրայ , որոնք ընդունելով քրիստոնեայ-
 ները աշխարհիս ատելի կըլլան , և աշ-

խարհք ալ իրենց ատելի կըլլայ : Ին որ այս կերպով կընդունի ճշմարտութիւնը՝ «Նոր ստեղծուած կըլլայ» : Եսկէ զատ՝ յայտարարութեան հեղինակը մեզի դէմ հակառակութիւն բրած ատենը այնչափ աչուրները կըզոյգէ՝ որ չտեսնար թէ իր խօսքը եկեղեցւոյ աւանդութեանն ալ կըհակառակի . քանզի չկայ շայ մը որ չգիտնայ՝ թէ խօսքը շըրեայք աղբիւսին մէջ պահեցին , և գլխոյ շեղինէն գտաւ զանիկայ . (որ այս գիւտը ամէն տարի կըտօնուի եկեղեցւոյ մէջ ,) և Եւաքելոյն ատենը ո՛չ խաչ կար՝ ո՛չ ալ խաչապաշտութիւն :

Նտուեալ վկայութիւններէն յայտնի կերեայ թէ Եստուծոյ ընդունելի և ճշմարիտ երկրպագութիւն ընելու ճամբուն վըրայ բրած այս ծանօթութիւններնիս՝ Եստուծոյ խօսքէն առնուած են և մեր քովէն հնարուած չեն : «Կերիշ աստուածներ չունենաս իմ առջիս , Բեզի փորուած կուսքեր չը խնէս , ո՛չ վերը երկինքը , ո՛չ վարը գետինը և ո՛չ դեանին տակի ջուրերուն մէջը եղած բաներուն նմանութիւնովը . Ենոնց երկրպագութիւն չընես , և զանոնք չպաշտես . ինչու որ ես քու Տէր Եստուածդ՝ Եստուած նախանձոտ եմ , որ հայրերուն մեղքը անոնց որդւոցը կըհատուցանեմ , զիս ատուներուն մինչև երրորդ ու չորրորդ աղբը» : Եւեց . Ի . 2—5 : Տէր Եւաքել . Օրէն . Ը .

9 : իէ . 15 : Ը . 17 : Լըն . իք . 20 : իք .
 24 : Սաղ . Ճժէ . 4 , 5 , 8 : Ղ . 1 :
 Լըն . խք . 2—4 :

Եւ յս խօսքերը Տասնաբանեայ պատուի-
 րանքէն՝ այն յաւիտենական ()րէնքէն են ,
 որն որ Ըստուած երբէք չվերցուց և բնաւ
 պիտի չվերցունէ : Ըյլ ընդհակառակն մեր
 փրկիչը մեկնեց և հաստատեց շնորհայ
 իբրև կանոն կենաց , և ցրցուց որ չէ թէ
 միայն արտաքին գործքերու կրվերաբերին ,
 այլ և սրտին խորհուրդներուն ու դիտաւո-
 թութիւններուն ալ : Տե՛ս Սաղ . Ե . 17—38 :
 «Վիւրին է երկինքը անցնելը , բան թէ օ-
 րէնքներէն մէկ նշանագիր մը իյնալը :
 Ղ . 1 . Ժք . 17 :

Նոյնպէս՝ ետ կենալու ենք և այն հողևոր
 կռապաշտութենէն , որուն դէմ Սուրբ Ը-
 լետարանը շատ անգամ կըզգուշացունէ
 մեզ , որ է մեր փափաքներն ու շահախընդ-
 թութիւնները Ըստուծոյ պատուիրանքնե-
 րէն ու պահանջմունքներէն վեր բռնելը :
 «Մէկ ղի ձգեցէք չար բաներու ցանկու-
 թիւնը ու ազահութիւնը , որ կռապաշտու-
 թիւն է» : Սաղ . ք . 5 : «Վրոնց Ըստուածը
 իրենց փորն է , որոնք միայն երկրաւոր բա-
 ները կըմտմտան» : Փիլիպ . ք . 19 :

Եւ հա՛ եղբարք՝ ասոնք են այս մեծ նիւթիս
 վրայ ունեցած մեր սկզբունքները , և անոնց
 ամէնքն ալ ինտոր որ ցրցուցինք , Ըստու-

ծոյ խօսքէն աւած ենք : Վննեցէք և տեսէք թէ Մատուծոյ խօսքին հակառակ բան մը կայ մի ասոնց մէջ , և կամ կրնա՞ք զանեւ ասոնց մէջ մէկ անանկ բան մը , որն որ ընդունելուս համար ատելութեան թըշուառութեան և հալածման արժանի ըլլանք :

Ը . Ինչպէ՞ս սը մէկ Մատուծոյ ինչ ինչ գոնէնք և մտայն իշխն երկրորդութիւնն ինչնն՝ Սորէ Վերոց սարձկցոցոս ճամբովը , անանկ ալ Յիսուս Վրիստոս մը մտայն Սիջնորդ ինչ գոնէնք , Մատուծոյ և մարտոց մըլ արեղը :

Սուրբ Հոգին՝ Պօղոս աւաքեալին բերնովը ըսաւ , թէ «Ո՛հէկ Մատուծ մը կայ , ու մէկ միջնորդ մը Մատուծոյ ու մարտոց մէջը՝ Յիսուս Վրիստոս մարդը , որ իր անձը ամէնուն տեղը ազատէք տուաւ» : Ի՞նչ . թ . 5 , 6 : Արհաւատանք՝ որ ինքը կարող է և կամեցող փրկելու զանոնք ամէնը , որ Մատուծոյ կուգան իրմով : Ատարեալ մարդ և կատարեալ Մատուծ կը դաւանինք զինքը : Երկու բնութիւն , բայց մէկ անձ :

Մատուծ ըլլալովը իր ըրած միջնորդու-

Թիւնը անհուն արժանաւորութիւն ունի ,
 ու շօրը հաճոյ է միշտ : Մատթ . 7 . 17 :
 Լու Մատուած՝ մեծ և սխառուական խոստ-
 մունքներ տուած է մեզ յորդորելու համար
 որ Վրիստոս մեր մի միայն միջնորդը ըն-
 դունինք : «Ղշմարիտ՝ ճշմարիտ կըսեմ՝ ձե-
 զի՝ որ իմ անունովս ի՛նչ որ ուզէք նէ իմ
 շօրմէս՝ կուտայ ձեզի՛» : Յօհ . 14 . 23 :
 «Ի՞նչ որ մէկը մեղք զործելու ըլլայ՝ Լու-
 տուծոյ քով բարեխօս ունինք Յիսուս Վր-
 յիստոս արդարը ու անարատը» : Ի Յօհ .
 1 . 1 : Վննէ՛ Լու Մատ . ծ/Թ . 16 : 20 :
 Գործ . 5 . 31 : Լուր . 5 . 25 : Յօհ . 14 .
 24 :

Մարդ ըլլալովը՝ յարմարութիւն ունի ո-
 ղորմած և կարեկից միջնորդ մը ըլլալու մե-
 զի՝ Թշուառ մեղաւորներուս : Մեր բնու-
 թիւնը վրան առաւ որ իր զաւկըները ու իր
 եղբայրները ըլլանք : «Որովհետեւ զաւկընե-
 ըր մարմինին ու արիւնին հաղորդ եղան ,
 ինքն ալ մերձաւորութիւնովը անոնց հետ
 կցուեցաւ : Ընոր համար ալ պէտք էր ա-
 նոր բոլորովին եղբայրներուն նման ըլլալ .
 որ ինքը ողորմած ըլլայ՝ ու հաւատարիմ քա-
 հանայապետ Մատուծոյ կողմէն , ժողովուր-
 դին մեղքերը բաւելու համար : Ինչու որ ինչ
 բանով ինքը չարչարուեցաւ նէ՛՝ փորձը առ-
 նելով , կրնայ փորձանաւորներուն ալ օգ-
 նական ըլլալ : Ինչու որ Թէ չէ՛ քահանայա-

պետ մը ունինք՝ որ կարող չըլլայ մեր տը-
կարութեանը հետ մէկտեղ չարչարուիլ .
հասա ինքը ամէն կերպով փորձը առած է
մեզի նման, բայց առանց մեղքի” : Եբր-
բ . 14 , 17 , 18 : Գ . 15 :

Արդ՝ թի՛ կարգի մը Սոցիալիստ Կուսակցութիւն
ընելու մեզի համար և ողորմած ալ է, ու
մինչև անգամ մեզ ի՞նչ էր Երկրային Կուսակցութիւն
և իր մարմնոյն անդամները կը կոչէ,
չենք կրնար զինքը ատել և արհամարհել,
և իր արարածներուն աղաղակել : Աւտի
սուրբ Կոյս Սարիամին և սրբոց բարեխո-
սութիւնն ու միջնորդութիւնը չենք կրնար
ընդունիլ, թէպէտև կը պատուենք զանոնք
իբրև սուրբ անձինք, ձրի և գերագոյն շը-
նորհքով փրկուած, և կը փառաւորենք
զ՚ստուած, որ իր ողորմութիւնը անանկ
փառքով երևցուց անոնց վրայ : Սեր թըշ-
նամիները զրպարտութիւն կրնեն վրանիս՝
թէ մեր Տէրոջը Սօրը կուսութիւնը կուրա-
նանք : Բայց այս ճշմարտութիւնը կը դաւա-
նինք մենք՝ Սարգսրէներուն և Վեհաբանին
յըցուցածին պէս : Երկր . 14 : Սար-
ն . 23 : Ինչպէս որ Վստուածաշունչը կը
զըուցէ՝ անանկ կը ընդունինք թէ Վարիստոս
Տնաւ Սարիամ կոյսէն ըստ մարմնոյ, և
կանանց մէջ օրհնեալ կը կոչենք զինքը :
Բայց Վստուածաշունչին ըսածէն անդին ոչ

հաւատալիք ունինք և ոչ ուրանալիք : Այդ հինք զԱստուած բոլոր իր սուրբերուն և մարտիրոսներուն պարզեաճ շնորհացը համար : և անոնց վարքն ու մահը պատուական է մի զի : Բայց յոյսերն իս անոնց վրայ չենք դնել : այլ անոր վրայ՝ որ մեր և անոնց Որջնորդն է * :

(Կ. Ս) Եր վրայ շարտիտա-լի-ն իւն-ն՝ ըստ-ըլ թէ Գեորգի-ն է ի-ն-ն-ն ի-ն-ն ի-ն-ն : (Յայտարար. ընդդէմ ա-ն-տարածական շարտիտի, Եր-ն 24) :

Ասիկայ՝ Թէպէտ ըստ մասին տղխտու-թենէ և սխալ հասկընալէ յաւաջ եկած ըլլայ ալ նէ, զըպարտութիւն է : Այդ հաւա-ւանք Թէ Գեորգի-ն է ի-ն-ն ի-ն-ն կայ, և Թէ բո-լոր քրիստոնեայ ըստողները անոր անդամ-ներն են : Հայոց՝ Յունաց՝ Հռովմայեցւոց և Բրոթէսդանդից եկեղեցիները՝ Գեորգի-ն է ի-ն-ն ի-ն-ն են : և անունով հաւատացիլոց բոլորն ալ մէկ տեղ առնելով՝ անոնք են ահա՛ Ռեպուտացի Գեորգի-ն : Բայց մէ-

* Տես Աւետարանական բարոզութիւնք, 1845, թիւ թ, և անոր յաւելումք, երես 207 : Եւս Յորդոր առ զբարոզութիւն, տպեալ ի Ղազխաթա, 1840 :

կը չհաւատար, և մինչև անգամ այդ Հայտարարութեան հեղինակն ալ* թէ այս տեսանելի եկեղեցւոյն բոլոր անդամներն ալ յաւիտենական կենաց ժառանգ են: Իննց մէջ արքեպոստոս կ:սն, որոնց համար գրուած է թէ՛ «Եւստուծոյ թագաւորութիւնը չեն ժառանգել»¹. (ա Վ. Բ. Է. շ. 10) ստոխոսներ կան, որոնց համար գրուած է թէ՛ սուտղորուցներուն բաժինը կրակով ու ծծումբով էրված ան լիճին մէջն է. որ է երկրորդ մահ (Հայտ. խ. 8.). աղահներ՝ յափշտակողներ՝ շնացողներ ու բամբասողներ կան, որոնց համար գրուած է թէ՛ Եւստուծոյ թագաւորութիւնը չախտի ժառանգեն: Մեր Տէրը ինքը կրտսրվեցունէ մեղի թէ ցորենը ու որոմը մէկտեղ կաճին, թէպէտև մէկը էրվելու սահմանուած՝ և միւսը ամբարները ժողովուելու: Վ. Բ. Է. ժ. 30: Ա երջին օրը շատերը պիտի ըսեն. «Վ Տէր Տէր՝ չէ՞ որ քու անունովը մարգարէութիւն ըրինք, ու քու անունովը դուեր հանեցինք, ու քու անունովը շատ հրաշքներ ըրինք: Աւանատներ անոնց պիտի ըսեն: Աս բնաւ ձեզ չէի ճանչնար. մէկ զի գացէք ինձմէ ամէնքդ՝ որ անօրէնութիւն կրգործելք: Աւստի տեսանելի եկեղեցիին մէկ մասը չախտի փրկուի. զորոնք Վ. Բ. Է. «ճանչնար», և որոնց ամէկ

¹ Տես ճ. ա. Մկրտութեան, ապետալ ի Տոգարանի Եօհաննու Միւհեմեթեան, 1845. երես 53:

զի՛ զպէք ինձմէ, անօրէնութիւն գործողներ” ըսելով յաւիտենական կորստեան վրձիւ պիտի տայ վերջին օրը : Տեսանելի եկեղեցիին միւս մասը՝ Վրխատոսի մարմնոյն ճշմարիտ անդամներն են, յաւիտենական կենաց ժառանգներ, աշխարհս ըլլալէն առաջ իր ձեռքովը ընտրուած : ԼԵՎ. Ի. 4 :

Արդ՝ եկեղեցիին այս երկու մասանց բաժանումը անօրէնանելի բաժանում է : Մէկը ճշգիւ չկրնար որոշել՝ թէ եկեղեցիին սր անդամները պիտի կորսուին . վասն զի կարող չէ մէկը առանց սխալելու՝ կեղծաւոր հաւատացեալը անկեղծ հաւատացեալէն զատել : Արբոր եղբօր մը յայտնի մեղք գործելը տեսնենք, կրվախնանք որ պիտի կորսուի . սակայն չենք կրնար մէկէն՝ ի մէկ վրձուել՝ թէ Պետրոսին պէս պիտի զեղջի՛ զայ կամ թէ Հոգային պէս պիտի կորսուի : Եյս խօսքերէս յայտնի կերևայ Վրխատոսի անտեսանելի եկեղեցիին որն ըլլալը : Իտլըր ճշմարիտ Հաւատացեալն էն անոր անդամները, որոնք Վրխատարանին զրուցածին պէս՝ « յաւիտենական կենաց սահմանուած են », (Վ. Ի. Ժ. 48) « չողիէն ծնած են », (Հ. Ե. 7. 5) ու « փրկուելու ընտրուած են չոգիին սրբելովը՝ ու ճշմարտութեան հաւատքովը » : Ի Թ. Ե. 12 : Ինտեսանելի եկեղեցիին անդամներէն մէկը չպիտի

կորսուի . ինչու որ ամէնքն ալ Վրիստոսի
հետ միացած են կենդանի հաւատքով , և
իր ձայնը կը լսեն , ու իր ետեւէն կերթան , և
մէկը կարող չէ զանոնք Վրիստոսի ձեռքէն
յափշտակելու : « Իմ ոչխարներս իմին
ձայնս կը լսեն , ես ալ անոնք կը ճանչնամ ,
և իմ ետեւէս կուգան . ու ես ալ անոնց յա-
նդիմանումն ինքեան ինքեան , որ յա-նդիման չլինի
կորսուին , և մէկը անոնք իմ ձեռքէս չպիտի
կրնայ խլել » : Հով . Ժ . 27 , 28 : Ընտեսա-
նելի եկեղեցիին բոլոր անդամները՝ Վրիս-
տոս իր ձեռքովը ընտրած է : « Կէ որ աշ-
խարհէն եղած ըլլայիք՝ աշխարհ իրենները
կըսիրէր . բայց որովհետեւ աշխարհէ չէք ,
հասցա եւ յեղ աշխարհէն ընտրեցի . անոր համար
աշխարհ ձեզ կատէ » : Հով . Ժե . 19 : « Ին-
չու որ՝ անոնք որ առաջ կը ճանչնար՝ առա-
ջուց ալ հրաւիրեց իր Արդւոյն պատկե-
րին կերպարանակից ըլլալու : Ընտրե-
լ . 29 : « Ար ընտրուած էք , շօր Ըստու-
ծոյ նախագիտութիւնովը » : Ին . Գլ . Ի .
: « Ինչպէս որ մեզ անոր ձեռքովը աշ-
խարհը ըլլալէն առաջ ընտրեց » : Ին . Գլ .
Ի . 4 : Ըրդ՝ այս խօսքերը տեսանելի եկե-
ղեցիին բոլոր անդամներուն վրայ ալ չկըր-
նար ըսուիլ , որոնց շատերը առանց զըզ-
ջալու կը մեռնին , Հուդային՝ Ընտեսիային և
Սափիրային նման , որոնց ամէնն ալ տեսա-
նելի եկեղեցիին անդամներէն էին : Եւ արդ՝

ան որ կընդունի թէ տեսանելի եկեղեցիին մէկ մասը կընայ կորսուել և կորսուած ալ է , ու մէկ մասն ալ վերկուած է , և սակայն չընդունիր անտեսանելի եկեղեցիին ինչ ըլլալուն վրայ ըրած վարդապետութիւնն իս , ինչպէս այդ ընդդէմ աւետարանական քրիստոնէից Հայտարարութեանը հեղինակը (Էրեւ 24) . մեղի կերևի որ անանկ մարդուն ըրած վէճը բաւերու վրայ է : Բանը իրօք կընդունի , բայց միայն անունը չընդունիր :

Բայց կարելի է հարցընող ըլլայ թէ՞ ճշմարիտ հաւատացեալը իր պտուղէն չճանչցուիր : Այլ Վրիստոսի ճշմարիտ եկեղեցին միշտ յայտնի ըլլալու չէ՞ մի իր ճառագայթած լոյսէն և իր բարի գործքերէն , որոնցմով զՄատուած կըփառաւորէ : Ար պատասխանենք թէ ատ ատանկ է , և միշտ երբոր մէկ տեղ մը տեսնենք անանկ հաւատացեալներ՝ որ բարի գործքերու նախանձաւոր են , որ Աւետարանին ցըցուցած ճամբովը անմեղ կեանք մը կանցունեն , և իրենց Վարդապետը կըսիրեն և կըսատուեն իր անունը խոստովանելով և իր պատուէրանքները պահելով , ասոնք Վրիստոսի եկեղեցիին մէկ մասն են կըսենք : Բայց ինչպէս որ Մուաբելոյ մէջ Հուդա մը կար , և այն ժամանակի քրիստոնէից մէջ Մանիա մը ու Սափիրայ մը կար , անանկ ալ ասոնց

մէջ կրնայ ըլլալ որ կեղծաւոր մը և կամ
 ինքզինքը խաբած մէկը գտնուի . և որով
 հետև սրտերնին չենք կրնար քննել , վասն
 որոյ այս ինչ մէկուն Վրիստոսի ճշմարիտ
 անդամ ըլլալը՝ մեզի անտեսանելի կամ ան-
 ծանօթ բան է : Ընչուչտ թէ որ ամէնքն ալ
 կեղծաւոր կամ ինքզինքնին խաբած ըլլային
 նէ , շուտով կը հեռանային զուտ աւետարա-
 նական վարքէն և վարդապետութիւններէն :
 Սակայն ամէնքն ալ աներկբայ յաւիտենա-
 կան կենաց ժառանգ են ըսելը՝ սրտերնին
 կատարելապէս զխտեմ ըսել է . նմանապէս
 բոլոր փորձաւորութեան հակառակ կենալ է ,
 վասն զի Վրիստոսի հետևողներուն մէջ
 միշտ կէ ծաւորներ գտնուեցան :

Գ . Կը հաւատանք որ մարդոս սիրտը 'ի բնէ չար
 է , այսինքն՝ Լուսուծմէ հետեցած և իր օրէնքին
 անհապաղելի է :

Եւսով ըսել չենք ուզեր թէ մարդս վեր-
 ջին աստիճանի չարութեան մէջ ընկրլած
 է , հասցա բոլորովին զուրկ է սրբութենէ :
 Սարգուս բնութիւնը՝ « բու Տէր Լստուածդ
 բոլորով սրտիւ և բու ընկերդ քու անձիդ
 սէս սիրէ » պատուիրանքին հակառակ է :

Ինձնասիրութիւնը՝ Վստուածսիրութեան և
 ընկերսիրութեան տեղն անցած է, և ամէ-
 նուն սրտին մէջ կըթաղաւորէ: Սարգս բը-
 նականապէս մեռած է մեղաց և յանցանաց
 մէջ, և իր մարմնոյն մէջը բարի բան մը բը-
 նակուած չէ: Հօգ. 18: Վստուծոյ
 խօսքին վարդապետութիւնը աս է, թէպէտ
 սրտերնուս հարստութեանը շատ անհաճոյ
 վարդապետութիւն մըն է: Ստիկ ըրէ Սուրբ
 Հոգւոյն զրուցած խօսքերուն: «Ինչ է
 մարդս՝ որ սուրբ պիտի ըլլայ, և այն կա-
 նանցած ինը՝ որ արդար պիտի ըլլայ»: Հօգ.
 14: «Վհա անօրէնութիւնով ծնայ,
 ու մեղքով մայրս իս յղացաւ»: Սուրբ. ծա.
 5: «Սեղաւորները հեռացան արգանդէն,
 փորէն կըմոլորին սուտ խօսելով»: Սուրբ.
 ԺԸ. 3: «Վրդար մը չկայ, ոչ մէկ հատ մը:
 Սր անոր աւջևը մէկ մարմին մը արդարա-
 ցած չըլլայ օրէնքին դործքերովը: Ինչու որ
 ամէնքը մեղք գործեցին, և Վստուծոյ փառ-
 քէն պակսեցան»: Հօգ. 7. 10, 20, 23:
 «Ինչու որ երբոր դուք մեղաց ծառաներ
 էիք՝ արդարութենէն ազատ էիք»: Հօգ.
 7. 20: «Իխտեմ որ իմ ներսի դիս, ցո՛ւ իմ
 մարմինիս մէջ մէկ բարի բան մը բնակուած
 չէ»: Հօգ. 18: «Վասն զի մարմնա-
 ւոր շունչ ունեցող մարդը՝ Վստուծոյ Հոգի-
 ին բաները չընդունիր. ինչու որ՝ ան իրեն յի-
 մարութիւն մըն է. ու չկրնար ալ գիտնալ՝

հոգևոր կերպով պիտի քննուի” : ան-
 11-րդ · յ · 14 : “Ար թէ մէկը ամէնուն տե-
 ղը որ մեռաւ , անսնկ է նէ ամէնքն ալ մե-
 ռած էին” : յ 11-րդ · Ն · 14 :

Արդ մարդուս բնութիւնը ասանկ ապա-
 կանեալ ըլլալէն կը հետևի որ՝ մարդս բարի
 գործքերով արքայութիւն չկրնար երթալ :
 Իր բնութիւնը ապսկանեալ ըլլալով՝ իր
 ամենալաւ գործքերն անգամ ապականեալ
 են * , և շնորհքով միայն փրկուելու է :
 “Ալ թէ որ շնորհքով , անսնկ է նէ՝ ալ
 գործքերէն չէ . հապա թէ չէ՝ շնորհքը ալ
 շնորհք չըլլար” : Հով · ԺԿ · 6 :

Մարդուս սիրտը ասանկ ապականեալ
 ըլլալուն համար , նաև պէտք է որ նորոգուի
 և Լստուծոյ Հոգիովը սրբուի :

12 · Ս ասնորոյ ին նորոգման Ստեփ Հոգիէն Դու-
 բեմ ծնունդը , իմ վերստին ծննդեան վարդա-
 պիտութիւնը : “Թէ որ մեկ մարդ ին նորեմ ջը-
 նի՝ չկրնար Լստուծոյ Լուստարութիւնը սի-
 նալ” : Հով · Գ · 3 :

Մարդ մը արքայութիւն երթալու հա-
 մար՝ չէ թէ միայն իր մեղքերը ներուած ըլ-
 լալու է , հապա այն տեղին մէկ յորմարու-

* Ըստ նիւթիս վրայ տես նաև աս տեսութիւն Հօգուած Զ ·
 12-րես 57—60 :

Թիւն մըն ալ ունենալու է . և այս յարմարութիւնը՝ մինչև որ նորէն չծնի նէ չկրնար ունենալ : Բրդ՝ կրհաւատանք որ Սուրբ Գրոց մէջ յիշուած վերստին ծընունդը անանկ բան մըն է՝ որ անով նորոգուած մարդը՝ սրտով և վարքով սուրբ կըլլայ : Բսել չենք ուղեր թէ բոլորովին մեղքէ ազատ կըլլայ, այլ ուրիշներուն պէս, և իր առջի վիճակին մէջ ինքն ինտոր էր նէ՛ այնպէս մեղաւոր չըլլար : Ա՛րքստին չծընածներուն հանդամանքները յոյսոնի կերելին Սուրբ Գրոց հետեւեալ համարներուն մէջ : «Ինչու որ մարմինէն ծնածը մարմին է» : Զ. Է . 6 : «Սարմնով մեղաց օրէնքին կը ծաւայեմ» : Լուկ . Է . 25 : «Սարմնաւոր խորհուրդը Բստուծոյ դէմ թշնամութիւն է» : Լուկ . Ծ . 7 : «Սարմինին զործքերը ասոնք են . շնութիւն, պուներկութիւն, պղծութիւն, գիծութիւն, կաւարաշտութիւն, կախարդութիւն, թշնամութիւն, վիճմունք, նախաձուութիւն, բարկութիւն, հակաուակութիւններ, երկպառակութիւններ, անմիաբանութիւններ, չար նայուածքներ, սպանութիւններ, զինովութիւններ, անաւակութիւններ, ու ինչ որ անոնց նման են» : Գաղ . Ե . 20, 21 :

Նորէն ծնած մարդուն ճիշտ ասոր հակառակն է : «Լողիէն ծնածը հողի է» : Զ. Է . 6 : Լողիին պտուղները ասոնք են . սէր,

խնդութիւն , խաղաղութիւն , երկայնմտու-
 Թիւն , քաղցրութիւն , բարութիւն , հա-
 ւատք , հեզուԹիւն , ժուժկալուԹիւն : Գ. աղ. Ե.
 22 , 23 : « Ըմէն ո՛վ որ իւրիւրէ , Ըստուծմէ ծնած
 է : Ըն ամէնը որ Ըստուծմէ ծնած է՝ աշխար-
 հին իւրադէ : Ըն ամէնը որ Ըստուծմէ ծնած
 է՝ Բըւ չգործէր » : Թ Գ. 18 : Է . 4 , 18 :
 Ըստուծմէ ծնածները Գիտուսի Վրիստուսի
 ճշմարիտ աշակերտներն են : Սուրբ Վիլքը
 ուր որ անոնց վրայով խօսինէ , կը ցուցնէ
 Թէ անոնք խոնարհ՝ անկեղծ՝ արգար ու Ըս-
 տուծոյ խօսքին հնազանդ են : Թէպէտև
 անկատար ու մեղաց ենԹակայ են , սակայն
 մեղքը և ամէն դէշ բաները կատեն , և
 կաշխատին մեղքէն ետ կենալու : Ը. յս բը-
 նուԹիւնը ունեցողը վերստին ծնած է : Ը. յս
 բնուԹիւնը չունեցողը՝ Ընչ որ ըլլայ Թող
 ըլլայ՝ վերստին ծնած չէ :

Չենք ընդունիր այն վարդապետուԹիւնը՝
 որ կը հաստատէ Թէ այս մեծ յաւիտենա-
 կան փոփոխուԹիւնը՝ մկրտուԹիւնով կը ը-
 լայ : Այսին զի գիտենք Թէ մկրտուԹիւնը
 ասանկ փոփոխուԹիւն չըրաւ մեր մէջը . և
 աւաղ՝ որ անԹիւ մկրտեալներ կը տեսնենք ,
 որոնց վրայ վերստին ծննդեան նշոյլը ան-
 դամ չէր ելիր : Ընտո՞ր հաւատանք Թէ այս
 աշխարհս սիրողները՝ կեղծաւորները՝ բամ-
 բասողները՝ ստախօսները՝ շնացողները՝ ա-
 րուադէտները և ամէն տեսակ անօրէն ու-

Թիւն գործողները վերստին ծնած են , քանի՛ որ Մատուծոյ Խօսքը յայտնի կըզուլցէ Թէ՛ «Վ՛ մէն ո՛վ որ Մատուծմէ ծնած է՝ մեղք չընէր , (ց՛ կամաւ՝ սովորաբար և մեղք սիրելով ,) ինչու որ անոր սերմը իր մէջը կը մնայ , ու չկրնար մեղք գործել . պատճառն որ Մատուծմէ ծնած է՛ » (Ե՛ 3 : 12 . 7 . 9) . այսինքն վերստին ծնած ժամանակին ընդունած շնորհքը իր վրան կըմնայ , և ուրիշ մարդոց պէս մեղք չկրնար գործել , վասն զի վերստին ծննդեան շնորհքը Թողչտար որ մեղք սիրէ :

Գարձեալ Սուրբ Գիրքը յայտնի կը սորվեցունէ Թէ Սուրբ Հոգին մկրտուած թիւնով շնորոգեր զմարդիկ , հապա Մատուծոյ Խօսքովը կամ Մետաբանին ճշմարտութիւնովը : «Վր ուզելովը մեղ ծնաւ ճշմարտութեան խօսքովը՝ : 3 : 1 . Ե՛ 18 : «Վրբէն ծնած ըլլալով , չէ՛ Թէ ուղակտնայու սերմէն հապա անաղականացուէն՝ Մատուծոյ կենդանի ու յաւիտենական Խօսքովը՝ : Ե՛ 11 : 23 : «Հոգիին սուրբ , որ Մատուծոյ Խօսքն է՛ » : Ե՛ 17 : Պօղոս կըսէ կորնթացոց , «Վոհուած թիւն իմ Մատուծոյս , որ ձեզմէ մէկը չմկրտեցի , միայն Թէ կըրիստոսը ու Վայիտսը և Ստեփանէին ընտանիքը՝ : Ե՛ 14 , 16 : Իայց անտարակոյս Պօղոսի միտքը ան չէր որ զոհուած թիւն տայ Մատուծոյ , Թէ անոնցմէ մէկուն

վերստին ծննդեանը սրտովս չեղաւ . վասն
 զի մարդիկ նորոգելու և փրկելու սրաշտօնով
 խրկուած էր Պօղոս : Եւ ինքը կըցուցընէ թէ
 ինտոր այս գործը կըկատարէր : «Քրիստոս
 Յիսուսով ես ձեզ ծնայ աւետարանովը” :
 Թ. Կ. 15 : «Ինչու որ Քրիստոս իս
 մկրտելու չխրկեց , հասարակաւ քու
 րոգելու” : Թ. Կ. 17 : Տ. 14 : 8 , 14 , 17 : Թ. Կ. 16 : 10—13 :
 Սուրբ Վիրքը սասնկ բայայայտ կերպով
 կըսորվեցունէ թէ՛ վերստին ծնունդը մկրտ-
 տութիւնով ըլլալուն տեղը , ուրիշ և բոր-
 րովին տարբեր միջոցով մը կըլլայ , որ է Մ. Կ.
 տուծոյ Խօսքը կամ ճշմարտութիւնը . վասն
 որոյ այս վարդապետութիւնը կընդունինք , և
 յայտնի կըրտանենք թէ՛ միւս վարդապետու-
 թիւնը հաստատելու համար բերուած առէն
 փաստերը սուտ են՝ և Սուրբ Վրոյ դէմ :

Եւս վերստին ծննդեան վարդապետու-
 թիւնը որ վերը ցըցուցինք , աւետարանին
 մէկ հիմնական վարդապետութիւնն է : Եւ որ
 կըկարծէ թէ նորէն ծնած է՝ բայց չէ՛ ,
 ինքզինքը կըխաբէ՛ ի կորուստ իւր անձին :
 Եւ յայտնի չէ՞ որ սասնկով շատ սխալ դա-
 ղափարներ եղած են վերստին ծննդեան ի-
 րօք ինչ բան ըլլալուն վրայ , և վերստին
 ծնեալներուն ունեցած սրբութեանը վրայ :
 Ինչ և իցէ՛ մենք այս կարծիքը չունինք քի
 թէ՛ սրբութիւնը մէկ աներևոյթ բան մըն է ,

եկեղեցւոյ խորհուրդներէ , և արարողու
 Թիւններէ յառաջ եկած , որ մարդուս սրտին
 ու վարքին վրայ չյայտնուիր . այլ կը հա-
 ւատանք Թէ սրբութիւնը սրտին մէկ նորո-
 գութիւնն է , որ Մատուծոյ բոլոր սրահանջ
 մունքներուն հնազանդելու կառաջնորդէ
 մեզ : «Վուք իմ բարեկամներս էք , Թէ որ
 ընելու բլլաք ի՛նչ որ ես ձեզի կը պատուի-
 ըիմ”» * : § օհ . Ժե . 14 :

Օ . Կը նախապէս որ գրիտ-լեւան պայտանները ,
 սրտն Մատուծոյ օգնականութեամբ խորհուր-
 էնք՝ որ յաւիտեանս ի՛նչ ժառանգէնք , գրիտ-
 սորազեա էրէն էն . Մարշալութեան , նախապէս
 Սորբի Սորբ :

Մտնք անանկ յայտնի ցուցուած են Մ-
 ւետարանին մէջ , որ ճամբորդութիւն ընո-
 դը Թէև յիմար ալ ըլլայ նէ՛ ճամբան չհար-
 ցուներ : Ստոյ . Լե . 8 :

1 . Մարշալութիւնն է անկեղծութեամբ
 տրտմիլ մեղաց համար , հանդերձ ատե-
 լով զանիկայ ու սրտով Տէրոջը դառնալով :

* Վերտին ծննդեան վրայ աւելի տեղեկութիւն . ստանալու
 համար , տես «Ղառ Սկրտութեան և վերտին ծննդեան» անու-
 նով տետրակը , տպեալ ի Օմիւռնիա 1845ին : Սկրտութեան
 վրայ ալ՝ տես այս տետրակիս ը § օդուածք :

Մյս տետրակիս մէջ Օմիւռնիա՝ Սալեաթա՝ վարիդ՝ Սոսկուա

«Վաստի որ ջայէ՛ք ու դարձի՛ եկէք , որ մեղքերնիդ ջնջուի՛» : Վարժ . 7 . 19 : «Մնկէ ետեւ Յիսուս սկսեց բարողել ու ըսել , Մաշխարեցէ՛ք , ինչու որ երկնից Թագաւորութիւնը մտէ՛» : Սարգ . 7 . 17 : «Ի՞նչ որ ջայաշխարեք նէ՛՝ ամէնքդ ալ ա՛նանկ պիտի կորսուիք՛» : Վարժ . 1 . 3 : «Մնկէ ետեւ ապաշխարութեան արժանաւոր պտուղ բերէք՛» : Սարգ . 7 . 8 : «Պէտք է . . . անոր անունովը մեղաց ապաշխարութիւն ու Թողութիւն քարողուիլ բոլոր ազգերուն մէջ՛» : Վարժ . 167 . 47 : « Հապա առաջ . . . քարողեցի որ զեղջի գան , ու կենդանի Մարտիրոս , Կարանան , ապաշխարութեան համար արժանաւոր գործեր գործեն՛» : Վարժ . 177 . 20 : «Ի՞նչ ամբարիշտը իր ճամբաները ձգէ և անօրէնք իր խորհուրդները . և Թո՛ղ Տէրը ջը դառնայ , ու ողորմութիւն գտնէ , և մեր Մատուծոյն՝ որ աւատօրէն ներէ իր անօրէնութիւնները՛» : Աստ . 85 . 7 : «Մն մարդուն պիտի նայիմ՛՝ որ հեղէ ու սրտով կտրած , որ իմ խօսքերէս կը դողայ՛» : Աստ . 177 .

ու Առատանդնուպօլիս տպուած գիրքեր մէջ կրքերէնք . բայց այս տպարաններէն ինչ բան որ կըլէ նէ՛ ընդունելու խօսք չենք տար : Սուրբ Վիգրքն է մեր հաւատքին յախտնակասն ու անխախտ հիմը : Ինչ որ անոր համաձայն գտնենք նէ՛՝ ուրախութեամբ կընդունինք , թէ Պօլիս տպուած ըլլայ՛ թէ Օմբուսիս : Ղջմարտութիւնը մէկ մարդու մը և կամ մէկ տեսակ մը մարդոց մեռքը չէ՛՝ որ միայն մէկ տեղէ մը գտնենք : Սուր որ գտնենք նէ՛՝ ուրախութեամբ ընդունելու ենք , և փառք տալու ենք Մատուծոյ , այն ըրած պարզեին համար :

2 : Տէ՛ս ևս լայնայ . ծէ՛ . 15 : լըբէ՛մ . 7 . 22 :
 Գայտ . ք . 5 , 16 , 21 , 22 :

Բանահանութիւնն ալ կը սորվեցունէ՝ թէ
 ապաշխարութիւնը (ոչ թէ եկեղեցւոյն խոր-
 հուրդներուն մասնակից ըլլալը , և կամ ու-
 ըիշ ծէսեր և արարողութիւններ կատարե-
 լը) փրկութեան առաջին պայմաններէն
 մէկն ըլլալու է . վասն զի թէ որ անզեղջ մե-
 ղաւոր մը փրկուելու ըլլայ նէ , զՄտուած
 յաղթող ապստամբ մը եղած կըլլայ :

2 . Ապաշխարութեան հետ մէկտեղ Վ.ը-
 ըխտոսի հաւատալն ալ՝ փրկութեան և Մտ-
 տուծոյ առջևը արդարանալու անհրաժեշտ
 մէկ պայմանն է : Վ.ըխտոսի հաւատալ
 ըսելով՝ ըսել չենք ուզեր պարզապէս
 հաւատալ մը իր էութեանը աշխարհք դա-
 լուն , մահուանը , յարութիւն առնելուն ,
 և երկինքը համբաւնալուն ու զալու դա-
 տաստանին : Գ.և.երն ալ կը հաւատան բո-
 լոր այս բաներուն , ու կը սարսափին ալ :
 Հապա փրկող և արդարացունող հաւատ-
 քը՝ ուրախութեամբ և հնազանդութեամբ
 Վ.ըխտոսի բոլոր սորվեցուցածները ընդու-
 նիլ , և զանոնք յաւիտենական ճշմարտու-
 թիւններ բռնել մըն է : Վ.ըխտոս մեզի ու-
 սուցիչ , քաւիչ , քահանայ ու թագաւոր ըն-
 դունիլ մըն է : «Վայց անոնք որ զինքը ըն-
 դունեցին՝ անոնց իշխանութիւն տուաւ Մտ-
 տուծոյ որդիներ ըլլալու , որոնք որ կը հա-

ւատան իր անունին” : (3օհ . Կ . 12 : Հոս՝ Վ.ը. րիստոսի հաւատալը և զինքը ընդունելը նոյն բանը ըլլալ կերևի : Սուրբ Վերքը այս ալ կըսորվեցունէ թէ հաւատքը անբաժանելի կապով մը կապուած է սիրոյ հետ : «Ինչու որ Վ.րիստոս (Յիսուսի քով ո՛չ թլփատութիւնը բան մը կրնայ , ո՛չ ալ անթլփատութիւնը . հասկա հաւատքը՝ որ սիրով կը յաջողի” : Վառ . Ե . 6 : Հաւատքը մեզ Վ.րիստոսի հետ կըմիացունէ , որով ինքը մեր հոգևոր կենաց աղբիւրը կըլլայ : «Վալ ալ սակէ ետև կենդանի եմ , չէ թէ ես՝ հասկա Վ.րիստոս կենդանի է իմ մէջս . բայց ես որ հիմա մարմինովս կապրիմ նէ՝ Վստուծոյ Արդւոյն հաւատքովը կապրիմ” : Վառ . ք . 20 :

Արդ՝ ասանկ հաւատք մը հարկաւ բարի գործքեր կըծնանի : Ղիշո ինտոր որ բարի ծառը հարկաւ բարի ստուղ բերելու է , անանկ ալ այս հաւատքը ունեցող մարդը՝ հարկաւ սուրբ վարք մը ունենալու է : Սակայն հաւատքը ինքնին մեզ չկրնար փրկել , և փրկող ու արդարացունող հաւատք ըսելով՝ ըսել կուզենք թէ անով փրկութիւն և արդարութիւն կընդունինք : Վն մէկ ձեռք մըն է , որով Վ.րիստոսէն մեզի սատարաստուածները կընդունինք ու կըվայելենք : Ինչպէս որ անօթի մարած ատեննիս առջևնիս կերակուր դրվի նէ՝ ձեռքերնիս երկրն-

ցունելու առնելու ենք՝ որ ուտենք ու ապ-
 րինք, անանկ ալ թէպէտ փրկու թիւնը ձրի
 է, բայց հաւատքով ընդունելու ենք՝ ուրա-
 խութեամբ և խոնարհութեամբ հնազանդե-
 լով բոլոր իր պայմաններուն, չէ նէ՛ կրկոր-
 սուինք: Ըրդարացունող հաւատքը այս է.
 չէ թէ ինքիրմէն մէկ արժանաւորութիւն
 մը ունի, այլ պարզապէս անով կընդունինք
 և մեզի կըսեպհականենք Վրիստոսի այն
 արդարութիւնը, որն որ մեր գործքերովը
 չենք կրնար ձեռք ձգել, հասա Մատուծոյ
 ձրի պարզեն է: Սուրբ Վիրքն ալ շատ
 յայտնի խօսքերով կըհաստատէ թէ այս
 կերպով արդարութիւն կրնանք ընդունիլ.
 անկեղծ ու հնազանդ հաւատքով՝ և ոչ թէ մեր
 գործքերովը, ինչպէս որ կերեւի հետևեալ
 վկայութիւններէն: «Շ նորհքով փրկուած
 էք դուք հաւատքով»: Եփ. 2. 8: «Չէ
 թէ օրէնքէ եղած իմ արդարութիւնս ունե-
 նամ, հասա Վրիստոսի հատուցելու արդարու-
 թիւնը՝ որ Մատուծէն է»: Փիլիպ. 2. 9: «Եւ ինչու որ
 Մատուած անանկ սիրեց աշխարհ, մինչև որ
 իր միածին Սրղին տուաւ. որ ամեն ո՛վ որ անոր
 հատուցէ՝ չկորսուի. հասա յաւիտենական
 կեանքը ընդունի»: Հօհ. 2. 16: «Եւ ան որ
 գործք մը չըներ, բայց կըհաւատայ անոր՝
 որ ամբարիշտները կարդարացունէ, անոր
 հաւատքը իրեն արդարութիւնի տեղ կը
 սեպուի»: Հատ. 2. 5: «Եւ հաւատքովը

արդարացած ըլլալով , խաղաղութիւն ու
նինք Մատուծոյ հետ՝ մեր Տէրոջը Յիսուս
Վրիստոսի ձեռքով” : Լուսն . Ե . 1 : «Մ
գիտենք՝ որ մարդ օրէնքին գործքերէն չկը
նար արդարանալ , միայն թէ Յիսուս Վը
րիստոսի հաւատքէն . մենք ալ Յիսուս Վը
րիստոսի հաւատացինք՝ որ արդարանանք
Վրիստոսի հաւատքէն , և չէ թէ օրէնքին
գործքերէն . որովհետև օրէնքին գործքե
րէն մէկ մարմին մը չպիտի արդարանայ” :
Վառ . ք . 16 : «Բայց՝ թէ օրէնքովը մէկը
չկրնար արդարանալ Մատուծոյ առջևը ,
ան յայտնի է . ինչու որ զիրքը կըսէ թէ՝
Լրդարը հաւատքէն պիտի ապրի” : Վառ .
7 . 11 : Տէր . Դ . ք . 15 : Թ . Գլ . Թ . Թ .
5 , 9 : Վառ . 7 . 8 , 9 : Լուսն . 7 . 21—31 :

3 . Հաւատքին վրայ եղած այս ծանօթու
թիւններէն կիմացուի թէ ինչպէս կը բռնենք
երրորդ պայմանը , որ է Ս . Ե . Ս . Ե . կամ
Բ . Ե . Վ . Ե . : Կրսենք թէ բարի գործքերը՝
հաւատքին հարկաւ յառաջ բերած պտուղ
ներն են . վասն զի հաւատքը սրտերնիս սի
րով կը լեցունէ առ Մատուած և առ մար
դիկ , և Մատուծոյ հնազանդելու ու բոլոր
իրեն հաճելի եղած բաները ընելու փափաք
մը կը վառէ մեր ներսի դին : Լյս աղբու
թիւնը չընող հաւատքը , Յսկոբոս առա
քեալին ըսածին պէս՝ մեռած հաւատք է :
«Ինչ օգուտ է եղբայրներս , թէ որ մէկը ը

սէ թէ հաւատք ունի, ու գործ չունենայ, արդեօք հաւատքը կրնայ մի փրկել անիկայ : Ինչու որ ինչպէս որ մարմինը առանց հոգիի մեռած է, ատանկ ալ հաւատքը առանց գործքերու մեռած է” : Հով . ք . 14, 26 :

Սուտ չարախօսութիւն կրնեն վրանիս և մեղ կը բամբասեն թէ բարի գործք պէտք չէ կըսենք եղեր, (Գործք . 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34) և կը հաւատանք եղեր թէ մարդ մը չարագործութիւնով ալ անցունէ նէ իր կեանքը՝ հաւատքով միայն կրնայ փրկուիլ : Մենք ասոր հակառակը կը հաւատանք թէ բարի գործքեր յառաջ չբերող հաւատքը՝ ճշմարիտ և կենդանի հաւատք չէ՛, ինտոր որ բարի պտուղ չբերող ծառը՝ բարի ծառ չէ : Մեկտարանին դիտաւորութիւնը՝ մեղաւորները անկեղծութեամբ և սրտով Մատուծոյ բոլոր պատուիրանքներուն հնազանդել տալ է : Մեր Փրկիչը՝ բոլոր իրեն հնազանդողներուն յաւիտենական փրկութեանը պատճառն է : Լուք . Ե . 9 : «Ինքզինքը մեղի համար տուաւ, որ մեղ բոլոր անօրէնութիւններէն ազատէ, ու մարդէ իրեն յատուկ ժողովուրդ ընէ՝ բարի գործքերու նախանձաւոր” : Տիմ . ք . 14 : Հով . իս . 27 : Իայց թէպէտև կը հաւատանք թէ բրիտանները ջանք ընելու են բարի գործեր գործելու (Տիմ . ք . 8), սակայն այս ալ կը հաւատանք թէ անոնք Մու

տուժոյ առջևը արդարանալնուս օգուտ մը
 չին ընէր : Վախ անոր համար՝ որ Վրիստո-
 սիարդարուԹիւնը հաւատքով միայն կրնանք
 ընդունիլ , ինչպէս որ վերը ցըցուցինք . և
 երկրորդ անոր համար՝ որ մեր ամենալաւ
 գործքերը պղծեալ են մեղօք ու ապականեալ
 են ամենասուրբ Մտուժոյ առջին : «Սեր
 բոլոր արդարուԹիւնը աշտեղի լաԹերու պէս
 է” : Առայ . կր . 6 : Մարդարէին այս համա-
 ըին մէջը ասանկ հաստատած ճշմարտուԹեան
 դէմ ոմանք այս հակառակուԹիւնը կրնեն
 ըսելով , Թէ մեր բարի գործքերը ներսի
 դինիս բնակող Սուրբ Հոգւոյն պտուղները
 ըլլալովնին , անոնք՝ անոր ըրած գործքերը
 սեպուելու են . ուստի սուրբ , Մտուժոյ ըն-
 դունելի և վարձուց արժանի են : Մտր կը
 պատասխանենք՝ Թէ արդարև Սուրբ Հոգին
 է ամէն ճշմարիտ քրիստոնէին բարի գործ-
 քեր ընել տուողը . և իրօք բարի գործ մը
 չկայ , որուն սրտաճառը ինքը եղած չըլլայ այս
 կերպով : Վայց խնդիրը՝ ընել ասորն
 չէ , հասպա խոսողն : Մենէն բարի մարդը՝
 միայն ըստ մասին սրբուած է . և իրեն հարկ
 կըլլայ Պօղոս առաքեալին զրուցած այն խօս-
 քերը զրուցել , Թէ «Ներսի մարդովը Մտ-
 տուժոյ օրէնքին կըհաւնիմ . բայց ուրիշ
 օրէնք մը կըտեսնամ իմ անդամներուս մէջը՝
 իմ մտքիս օրէնքին դէմ դէնք վերուցած՝ ու
 իս գերի բռնած մեղքին օրէնքովը որ ան-

դամներուս մէջն է՝. (Նախ . Է . 22 , 23) .
 և դարձեալ թէ՛ «Վիտեմ որ իմ ներսի դիս ,
 իմ իմ մարմինիս մէջ մէկ բարի բան մը բը-
 նակուած չէ՞» : Նախ 18 : Սուրբ մարտ-
 քերք որ բարի գործք գործէ նէ՛ Պօղոս առա-
 քեալ ալ ըլլայ նէ՛ իր գործքերը անխորհրդե-
 վասն զի ինչ անխորհրդե : Ընտրութիւն
 կան էակ մը՝ խորհրդաւ բարի գործ մը
 չկրնար գործել . վասն որոյ իր գործքերը
 վարձքի արժանի չեն կրնար ըլլալ : Սուրբ
 Նովին՝ մեղի բարի գործքերը լինել ի-
 բայց թէ որ ինքը՝ զանոնք խորհրդաւ ըլլայ նէ ,
 անասենը մարդիկ ոչ գովութեան և ոչ մե-
 դադրանաց արժանի կըլլան * :

1 . Այլ անտուայնիս Վերջապահ Բուր խորհրդա-
 լինաններն աւ սահմանադրութիւնները :

Բան մը չենք պակսեցուններ անոնցմէ ու
 անոնց վրայ բան մը չենք էվելցուններ : Արն-
 դունինք բաղաբական կառավարութիւնը իբ-
 րև Ըստուածային սահմանադրութիւն մը :
 Ի Պիտ . ք . 13 , 14 : Արնդունինք ամուս-

* Բարի գործք վրայ աւելի տեղեկութիւն ստանալու համար ,
 տես Բարեգործութեան օգուտը , տպեալ ի Օմիւռնիա 1882 :

նութիւնը իբրև Մստուածային սահմանա-
 դրուծիւն , և թէ մահէն ՚ի զատ միայն մէկ
 պատճառ մը կայ , իմ շնուծիւն , որ կրնայ
 ամուսնուծեան կապը քակել : Օ՛հնոք . ի .
 24 : ՍճԳԷ . Ե . 32 : Չեւնադրուծիւնն ալ
 Քրիստոսի մէկ սահմանադրուծիւնն է՝ ե-
 կեղեցիին բարեկարգուծեանը՝ պահպանու-
 թեանը և շինուծեանը համար : ՎճԳԺ . ԺԴ .
 22 : ՏԳԳ . Կ . 5 : ի ՏԳԳ . ի . 2 : Վոյնպէս և Վկրը-
 տուծիւնն ու Հաղորդուծիւնը , որոնց վրայ
 վարը պիտի խօսինք : Հողևոր պատարագ-
 ներ , իմ աղօթք ու փառաբանուծիւն մա-
 տուցանելը՝ քրիստոնէական պարտաւորու-
 թիւն են : Վոյնպէս և ապաշխարուծիւնը ,
 մէկուն ըրած վնասներնուս փոխարէնը հա-
 տուցանելը , մէկըմէկու մեղքերնիս խոստո-
 վանիլը ու մէկըմէկու յանցանք ներելը՝ քը-
 րիստոնէական պարտաւորուծիւններ են :
 Մսոնց ամէնը և շատ ուրիշներ ալ մէկտեղ՝
 քրիստոնէական սահմանադրուծիւններ կամ
 պարտաւորուծիւններ են . բայց ասոնց մի-
 այն երկուքը Վորհուրդ կրկոչենք , որոնք
 են Վկրտուծիւն և Հաղորդուծիւն : Արն-
 դունինք մեր հակառակորդներուն ալ ըն-
 դունած այն սահմանը եկեղեցւոյ խորհուր-
 դին վրայ , թէ խորհուրդն է նիւթական
 նշանակներով հողևոր բանի մը ցոյցքը , և
 անտեսանելի շնորհաց տեսանելի նշանը :
 Վսե հաւատքի արդարուծեան նշան և

կնիք կրնայ սեպուղի : իննոր որ Վ.բրա-
 համեան ուխտին մէջ ԹիւատուԹեան խոր-
 հուրդը՝ հաւատքի արդարութեան նշան և
 կնիք էր : Լ. Գ. Գ. 11 : Չեռնադրութիւ-
 նը Վստուածային սահմանադրութիւն մըն
 է , բայց խորհուրդ չէ : Այսին ղի ոչ Լ. Գ.
 գեոր բանի մը նշանակական ցոյցքն է ,
 և ոչ անտեսանելի շնորհաց տեսանելի նշան
 է . հապա հոգևոր պաշտօնի մը ուղղութիւն է :
 Այսին պատճառաւ ամուսնութիւնը , քաղա-
 քական կառավարութիւնը , կիրակի օրը և
 շատ ուրիշ բաներ խորհուրդ չեն , այլ սս-
 տուածային սահմանադրութիւններ են : Ա-
 մանք Վիսապեոյ Թղթոյն մէջ յիշուած խոր-
 հուրդ բաւը սխալ հասկրնալով (Վ. Գ. Գ. 32)
 ամուսնութիւնը եկեղեցւոյ խորհուրդ կրսե-
 պեն , մկրտութեան և Տէրունական ընԹրի-
 քին կարգը դասելով : Արմուսնան վարի
 տողն ալ կարդալու , ուր որ առաքեալը
 յայտնի խօսքերով կը հաստատէ՝ Թէ այն իր
 բաւ խորհուրդը՝ այր և կնոջ միաւորու-
 Թեանը չվերաբերիր , այլ Վ. Գ. Գ. և Վ.
 Գ. Գ. միաւորութեանը : «Վս խորհուրդը
 մեծ է . բայց ես կըզրուցեմ՝ Վ. Գ. Գ. և
 Վ. Գ. Գ. ին վրայ» : Վ. Գ. Գ. 32 : Վս կէ՛ի
 դատ՝ ո՞վ ամուսնութիւնը անտեսանելի շնոր-
 հաց՝ տեսանելի նշան կրսեպէ : Վս Թէ որ
 Վ. Գ. Գ. եկեղեցիին խորհուրդը եղած
 ըլլայ նէ , եկեղեցին Բուր անգամներն ալ

Եւ զանանայն : Ի այց Պօղոս առաքեալին վճռածին պէս , թէպէտ ամուսնութիւնը ամէն կողմանէ պատուական է , սակայն թէ որ մէկը ուզէ նէ՝ ազատութիւն ունի չամուսնանալու : Եւ թէ որ ամուսնութիւնը խորհուրդ է ըսենք նէ , անատենը Պօղոս առաքեալին զրուցած այս խօսքը աս ըսել կըլլայ թէ՝ ի՞նչ որ ուզէ նէ եկեղեցիին խորհուրդները զանց կրնայ ընել :

Քրիստոսի եկեղեցիին խորհուրդները երկուք են՝ Սկրտութիւն և Հաղորդութիւն . և ասոնք ջերմեւանդութեամբ կատարելու ենք , յուսալով թէ Բստուածային շնորհքը մեր սրտերնուս մէջ պիտի կատարէ ան բաները՝ որ խորհուրդները նիւթական նշանակներով կրցուցնեն :

Վեցերորդ յօդուածին մէջ տուած ծանօթութիւններնուս կըհասկըցուի՝ թէ ինչպէս որ մեր բարեգործութեանը վրայ փրկուկութեան յոյս մը չենք դներ , անանկ ալ եկեղեցւոյ խորհուրդներուն վրայ փրկութեան յոյս մը չենք դներ ընաւ : Գանոնք շնորհք ընդունելու միջոց կըսեպէնք , որոնք ուղիղ կերպով կատարելով հաւատքնիս ու սէրերնիս կաճի , Բստուած կըփառաւորուի և իր եկեղեցին կըհաստատուի , բայց շնորհքը պարզևողը անոնք չեն , և իրենց ըրած ազդուութիւնը իրենցը չէ , այլ զանոնք ուղիղ ընդունելէն յառաջ կուգայ :

Ը. Եւ որովհետեւ խորհուրդները Տէր Գլխաւոր
նիւթ Տըն Էն, Հինա համաօգտութար յարտից ցոցը-
նէնա՝ Էն Տէր ինքո՛ր ին Հոսիւն նաւն Ս'իբրտութիւնը և
Հարրորտութիւնը :

Մկրտութիւնն է յանուն Հօր և Արդւոյ
և Հողոյն Արբոյ ջրով լուանալը : Իբրև
նշան այն վերատին ծննդեան , որ առանց ա-
նոր մէկը չկրնար երկինքի Թաղաւորութիւ-
նը մտնել : Մէկ արարողութիւն մըն է , ու-
րով քրիստոնեայ ըլլալնիս կրդաւանինք , Բս-
տուծոյ հետ ուխտի կրմաննք և Քրիստո-
սի եկեղեցիին անդամ կրլանք : Իսկ տղայք
որ մկրտուին , ծնողքները ուխտի կրմանն
Բստուծոյ հետ իրենց զաւակին կողմանէ , որ
ասանկ՝ զաւակը Բքրահամին և իր սերնդոցը
եղած խոստմունքին ժառանգ կրլայ * :

Հաղորդութիւնը կրնդունինք իբրև յիշս-
տակութիւն և նշանակական խորհուրդ Քր-
իստոսի մարմնոյն՝ որ բեկաւ , և իր արեա-
նը՝ որ Թախուեցաւ մեղայ քաւութեան հա-
մար : Մեզի մեղաւորներուս մեղայ անտե-
սանելի շնորհքին տեսանելի նշանը՝ կրսե-
պենք զանիկայ , որ այն շնորհքով մեր մեղ-
քերուն քաւութիւնը եղաւ , և Բստուծոյ հետ

* Մկրտութիւնը աւելի ազէկ մեկնուած է Ղ'առ Մկրտութեան
և Ս'երատին ծննդեան տեսրակին մէջ . սպեալ 'ի Օմիւրնիս
1845 թ.

հաշտուեցանք իր Արդւոյն մահովը, և իրեն՝ ու բոլոր իրեն հաւատացողներուն հետ հաղորդակցութիւն ունեցանք: «Աս ըրէք իս յիշելու համար», և «Տէրոջը մահը պատմեցէք մինչև որ ինքը դայ» պատուէրին հընազանդելով իր մահը կրօնաւորներէ բեկեալ հացով՝ ի նշան իր մարմնոյն, և գինիով՝ ի նշան իր արեանը: Իր մահը յիշատակելը ստեղծելով կուղինք թէ այս սահմանադրութիւնով մտքերնիս կը բերենք իր մահունը պարճաւոր՝ պարտաւորելը և գիտորութիւնը:

1. Իր հահոմանը պարճաւոր: «Մեր մեղքերուն համար վիրաւորուեցաւ, և մեր անօրէնութիւններուն համար պատժուեցաւ»: Եսայ. ԺԴ. 5: Սուրբ Վերքը կը ստրկեցունէ թէ՛ Վրիստոսի չարչարանքներն ու մահը՝ մեր և բոլոր աշխարհիս մեղքերուն քաւութեանը համար էր: Ե. յս խորհրդածութիւնը կը շարժէ զմեզ մեղքերնիս ապաշխարելու, ու ետ կենալու և զգուելու այն բանէն, որ մեր փրկչին այն դառն տանջանայը պատճառ եղաւ:

2. Իր հահոմանը պարտաւորելը: Մտքերնիս կը բերենք Վեթսեմանի պարտեղին մէջ իր քաշածները, ծեծուիլը, ծաղը ըլլալը ու փուշէ թաղով պսակուիլը, աշակերտներուն մէկէն մասնուիլը, միւսէն ուրացուիլը և ամենէն ալ երեսէ ձգուիլը, և մանաւանդ

խաչին վրայ Հօր Աստուծոյ երեսէն ձգուիլը, երբոր իր տառապանացը սասակութեանը ժամանակը աղաղակեց, Աստուած իմ՝ Աստուած իմ՝ իս ինչո՞ւ թողուցիր: Այս պարագաներուն ամէնքն ալ սրտերնուս մեծ ազդուութիւն կուտան, և երախտագիտութիւնով իրեն հնազանդելու կըշարժեն ըզմեզ:

3. Կըխածէնս իր լուրջութեամբ և խնամանքով հարուստութեամբ վրայ: Իր զխտաւորութիւնը մեղաւորները միայն դատապարտութեանէ ազատել չէր, այլ և զանոնք մեղքէ սրբել էր: «Ինքզինքը մեղի համար տուաւ, որ մեզ բոլոր անօրէնութիւններէն ազատէ, ու մաքրէ՝ իրեն յատուկ ժողովուրդ ընէ» : Տ՛ւ . ք . 14 : Իր զխտաւորութիւններուն մէկն ալ բոլոր իր ճշմարիտ աշակերտներուն համար յաւիտենական փառք և երջանկութիւն պատրաստել էր: «Վ՛ի վ՛ Հայր՝ անոնք որ դուն ինձի տուիր, կուզեմ որ ուր որ ես եմ՝ անոնք ալ իմ հետս ըլլան, որ իմ փառքս տեսնան» (ՀՅԹ . ԺԷ . 24) . «Ի՛նչո՞ւ մենք ամէննիս բաց երեսով Տէրօջը փառքը որպէս թէ հայելի մէջ տեսնալով, նոյն պատկերին կընօրոգուինք փառքէն՝ ի փառք, ինչպէս Տէրօջը Հողիէն» : ք . Կ . Ե . Զ . 18 : Իր մահը յիշատակած ժամանակնիս ըրած այս խորհրդածութիւններնիս կառաջնորդեն մեզ ինքզինքնիս քննելու՝ թէ արդեօք

այս փառաւոր և օրհնեալ դիտաւորութեանը համաձայն կեանք մը կանցունե՞նք մի . թէ արդեօք շատ բաւականին զըզջում ըրս՞ծ ենք մի մեղքերնուս համար . թէ արդեօք ճշմարտապէս երախտագէ՞տ ենք մի՞ մեր տեղը բոլոր իր քաշսծնէրուն համար : Այս կերպով մեր Տէրը յիշելով , յոյսերնիս՝ սէրերնիս ու հաւատքնիս կը կենդանանայ : Այս սահմանադրութիւնը ուղիղ կերպով կատարելէն՝ Եղեայրու՛տն սէր ալ կը ծնանի , և մէկզմէկու հետ կը միանանք իբրև մէկ մարմին : « Ենչու որ մենք շատերնիս մէկ հաց՝ մէկ մարմին ենք . վասն զի ամէնքնիս ալ ան մէկ հացէն կը վայելենք » : (ա Կորնթ . Ժ . 17) Այս խորհրդովս հաղորդութիւն կունենանք Վրբիստոսի և իր եկեղեցիին հետ : Հաւատքով զինքը սրտերնուս մէջ կընդունինք , (Ավե . 7 . 17) և ինքը մեր ամէնուս գլուխը ըլլալով , իր ժողովուրդին հետ մէկ կը լանք :

Բայց Գոյափոխութեան վարդապետութիւնը չենք ընդունիր , որ կը սորվեցունէ թէ հացն ու գինին ոչ թէ խորհրդապէս , այլ իրօք և իսկապէս Վրբիստոսի մարմնոյն և արեանը , հոգւոյն և աստուածութեանը կը փոխուի . և ամէն հաղորդ առնող չէ թէ խորհրդապէս և հաւատքով զՎրբիստոս իր սրտին մէջ կընդունի , այլ իրօք և նիւթականապէս Վրբիստոս իր ստամոքսը

կընդունի : Ասիկայ չենք կընար ընդունիլ :

ւ . Անոր համար՝ որ Սուրբ Գիրքը կը սորվեցունէ թէ՛ Վրիստոս հաւատքով սրտի մէջ կընդունուի :

բ . Անոր համար՝ որ մեր Տէրը ինքը սորվեցուց մեզի թէ՛ « շողին է կենդանի ընողը , մարմինը շահ մը չընէր » : Յօհ . Կ . 54 :

գ . Անոր համար՝ որ բերնէն մանող բանը՝ ո՛չ կըսրբէ և ո՛չ կըպղծէ մարդս : Սուր . Է . 15 :

դ . Անոր համար՝ որ Սուրբ Գիրքը կը հաստատէ թէ՛ ընթրիքը Վրիստոսի մատուցած պատարագին յիշատակութիւնն է , ուստի չկրնար ըլլալ բուն ան պատարագը :

ե . Անոր համար՝ որ Սուրբ Գիրքը կը սորվեցունէ թէ Վրիստոս՝ թէպէտև հողիով ամէն տեղ ներկայ է , սակայն իր մարմինովը շօրը աջ կողմը նստած է , ուսկից աշխարհքը դատելու պիտի գայ , բայց ուրիշ անգամ մըն ալ գալիք չունի մեղացի համար պատարագուելու : Գործ . ւ . 11 : ԱԷր . ք . 1 : Թ . 27 , 28 : Ժ . 10 , 12 , 14 :

զ . Անոր համար՝ որ եթէ եկեղեցւոյ խորհուրդ է նէ , այն խորհրդովը նշանակուած բանը չկրնար ըլլալ : Ճ'իշդ ինտոր որ մէկը չըսէր թէ մկրտութեան խորհուրդին ջուրը իրօք և իսկոպէս վերստին ծնունդ է , անանկ

ալ ընթրիքին հացն ու գինին անհնար բան է որ՝ Վրխատոսի մարմինն ու արիւնը , շոգին և Մստուածութիւնը ըլլայ : Ա՛նք ա՛նանկ կը հաւատանք՝ որ այն հացն ու գինին՝ խորհրդապէս իր մարմինն ու արիւնն են :

Ի՛նչդէմ աւետարանական քրիստոնէից հայտարարութիւնը՝ այս վարդապետութեանս կը հակառակի սա խօսքերը ըսելով . «Վրխատոս հացը ձեռքը առնելով կըսէ՝ ասիկայ է իմ մարմինս . ասոնք կըսեն , ատիկայ չէ քու մարմինդ , այլ քու մարմինիդ օրինակն է» : Այս խեղացի հակառակորդին պատասխանը կուտանք : Արքոր Սուրբ Աւետարանը կըսէ՝ թէ ա՛ն վէ՛ր Վրխատոսն էր , չէ՞ք մի ըսեր զուք թէ այն վէ՛մը Վրխատոսը չէր , այլ Վրխատոսի մէկ նշանակն էր : Աւերքոր Վրխատոս կըսէ թէ՛ Աս է՛ ճշմարիտորէն ե՛ւ շոյրս հասի ե , ե դո՛ւք ճիշդ եք , չէ՞ք մի ըսեր թէ Վրխատոս իրօք որթ չէ , շայրը իրօք մշակ չէ՛ և աշակերտները իրօք ճիւղ չեն , այլ սա բաները միայն օրինակ են : Արքոր Վրխատոս իր աշակերտներուն կըսէ թէ դո՛ւք աղ եք , չէ՞ք մի ըսեր թէ ա՛նոնք իրօք աղ չեն : շարիւրաւոր ասոր նըման օրինակներ կրնանք բերել Մստուածաշունչէն , որոնց ամէնուն ալ նոյն մեկնութիւնը կուտաք , և ան կերպ մեկնութիւնը հոս կը դատաւարտէք :

ԹՎ . Այլ Հասարակաց որ Վարկաբանի հասարակաց
 միակ պատարագիքը՝ մի միայն նախարարելու քառա-
 ինչու . անանի որ՝ այս պատարագիքը հասարակ-
 լին էրան , մեղեքը ընդէլու հասարակ ալ պատար-
 քագ ոլէրս չէ :

Նոր օրէնքին մէջ պատարագ չկայ , բայց
 միայն մէկ քանի հոգևոր պատարագներ կան .
 ցի՛ աղօթք , փառաբանութիւն և անձերնիս
 Վստուծոյ նուիրել . ուստի ալ ուրիշ քա-
 հանաներ չկան , այլ այս հոգևոր պատարագ-
 ները մատուցանող քրիստոնեաներն են նոր
 օրէնքին քահանաները : Պետրոս առաքեա-
 լը բոլոր քրիստոնեաները մէկտեղ առնե-
 լով կրսէ , ՚՛դուք անարատ քահանայութիւն
 մըն էք , Հիսուս Վրիստոսի ձեռքովը Վս-
 տուծոյ հաճոյ հոգևոր պատարագներ մա-
 տուցանելու : «Բայց դուք մէկ աղնիւ ցեղ
 մըն էք . թաղաւորութիւն , քահանայու-
 թիւն , սուրբ աղօ , սեպհական ժողովուրդ
 մը՛» : Ի Պետ . թ . 5 , 9 : Պօղոս առաքեալն
 ալ կրսէ , «Չեզի կաղաչեմ եղբայրներ՝
 Վստուծոյ ողորմութեամբը , որ ձեր մարմին-
 ները պատրաստէք կենդանի զո՛ճ մը՝ սուրբ ,
 Վստուծոյ հաճելի» : Հատ . ժթ . 1 : «Աւստի
 անոր ձեռքովը ամէն իժիր Վստուծոյ՝ օրհ-
 նութեան պատարագ մատուցանենք , ցի՛
 մեր պահուներնուս պտուղը՝ որ իր անունը

կըզաւանին : Բարերարութիւնը ու աղքատ-
ներուն պէտք եղածին հաղորդ ըլլալը մի
մունասք . ինչու որ Մատուած անանկ պատա-
րագներուն կըհաւնի” : ԱճԵ . ԺԴ . 15 , 16 : ‘Նոր
օրէնքին ճանչցած պատարագները ասոնք
են : Աստի և եկեղեցիին պաշտօնեաները՝
պատարագ մատուցանող քահանաներ ըլ-
լալու չին : հապա Մատուծոյ Կօսքը քարո-
զողներ , ‘Նոր Ատակարանի խորհուրդները
մատակարարողներ , և Վրիստոսի հօտին
հովիւներ :

Թէ որ մէկը քննելու ըլլայ Մետաքանին
հետեւեալ քայայայտ ու պարզ համարե-
լը , յայտնի կըտեսնէ որ կըհաստատեն թէ՛
Վրիստոսի մատուցած մէկ հատիկ պատա-
րագը՝ չէ թէ միայն հին օրէնքին պատա-
րագները վերջացուց , այլ նաև կարգիլէ
ինչ և իցէ կերպով կրկնել (որն որ անշուշտ
անկարելի բան է) այն մեծ պատարագը՝
որ նոր օրէնքին հիմն է : «Այ ալ նո-
խաղներուն ու զուարակներուն արիւնո-
վը , հապա իր արիւնովը մէկ անգամ մը
սուրբ տեղերը մտաւ՝ յաւիտենական փրկու-
թիւն գտնալով” : ԱճԵ . թ . 12 : «Չէ թէ
որ շատ անգամ իր անձը պատարագ մա-
տուցանէ , ինչպէս քահանայապետը որ
տարուէ տարի Սրբութիւն սրբութեան-
ցը կըմտնար օտար արիւնով . հապա թէ
չէ՛ պէտք էր իրեն աշխարհի սկիզբէն

Հետէ շատ անգամ ջարջարուիլ . բայց ահա
 հիմա մէկ անգամ մը ան զարերուն վերջը
 իր անձին պատարագովը յայտնուեցաւ՝ մեղ-
 քը մէկ դի ձգելու համար : Աւ ինչպէս որ
 մարդոց սահմանուած է մէկ անգամ մը մեռ-
 նիլ : ու անկէ ետքը զատաստան . անանկ
 ալ Վրխտոս մէկ անգամ մը պատարագ
 մատուցուեցաւ՝ շատերուն մեղքերը վեր-
 ցունելու համար . բայց երկրորդ անգամին
 առանց մեղքի պիտի յայտնուի անոնք փրկ-
 կելու համար՝ որոնք հաւատքով անոր կրս-
 պասեն” : ԱԵԿ . Թ . 25—29 : «Ար ան կամ-
 քովը մենք ալ սրբուեցանք՝ Յիսուս Վրխ-
 տոսի մարմինին մէկ անգամ պատարագուելու
 վը : Աւ ամէն քահանայապետ ամէն իժիր
 ան պաշտօնին մէջ կրկինայ , և նոյն պա-
 տարադները շատ անգամ կըմատուցանէ ,
 որոնք բնաւ չեն կրնար մեղքերը մէկ դի
 վերցունել . բայց ասիկայ մէկ պատարագ
 մը մատուց մեղքերու համար , ու մշտնջե-
 նաւորապէս Աստուծոյ աջ կողմը նստաւ :
 Ինչու որ մէկ պատարագով մը մշտնջենա-
 ւորապէս կատարեց ան սրբուածները : ԱԵԿ .
 Ժ . 10 , 11 , 12 , 14 : «Աւտի սէր որ Թողու-
 թիւն է , ալ մեղքի համար պատարագ պէտք
 չէ” : «Աւտի եղբայրներ համարձակութիւն
 ունինք սուրբ տեղը մտնալու Յիսուսի արիւ-
 նովը . ան նոր ու կենդանի ճամբովը՝ որն որ
 բացաւ մեզի վարագուրին ձեռքովը՝ ցի իր

մարմինովք . և մեծ քահանայ մը ունենալով
 Մատուծոյ տանը վրայ , մօտենանք ճշմարիտ
 սրտով լեցուն հաւատքով : սրտերնիս չար
 խիղճերէն լուանալով , ու մարմիննիս սուրբ
 ջուրով լուանալով” : Եւր . 7 . 18—22 :
 “Սասն զի . Բրիսաոս ալ մեղքի համար մէկ
 անգամ ձեր վրայ մեռաւ” : Կր . 7 . 18 :

Ահա ասոնք են Հաղորդութեան պատա-
 րագը չընդունելուս պատճառները : Մա-
 տուծոյ Խօսքն է մեղ ստիպողը :

Ճ . Կընտարանք մեղոյ Բողոքն :

Աստուծոյ Խօսքէն կըսորվինք՝ Թէ ինտոր
 կրնայ ինքը արգար ըլլալ և միանգամայն
 արդարացունել Յիսուսի հաւատացող մե-
 ղաւորները : Հով . 7 . 26 : Կեղաւորներուն
 Թողութիւն տուողը մի միայն Մատուծ է :
 “Եւ եմ՝ Էւ եմ՝ որ կը ջնջեմ քու անօրէ-
 նութիւններդ ինծի համար , և քու մեղքերդ ալ
 չպիտի յիշեմ” : Եւր . 107 . 25 : “Բու յան-
 ցանքներդ ամպի պէս , ու քու մեղքերդ մէ-
 զի պէս պիտի ջնջեմ . ինծի դարձիր , ու
 պիտի փրկեմ քեզ” : Եւր . 107 . 22 :

Միայն մէկ ճամբայ մը կայ Մատուծմէ՝
 Ի 7

մեղաց թողութիւն ընդունելու , որ է մեղքերնիս ուղղակի իրեն խոստովանելով : Յիսուս Վրիստոսի մեր մի միայն միջնորդին ձեռքովը , և բոլորով սրտիւ իրեն դառնալով : «Թող ամբարիշտը իր ճամբաները ձգէ , ու անօրէնը իր խորհուրդները . և թող Տէրոջը դառնայ ու ողորմութիւն գրտնէ , և մեր Մատուծոյն , որ առատութեամբ թողութիւն տայ իր անօրէնութիւններուն” : Եւայ . ծե . 7 : «Իմ մեղքս քեզի յայտնեցի , ու իմ անօրէնութիւնս չճածկեցի . ըսի թէ՞ Տէրոջը պիտի խոստովանիմ մեղքերս . ու դուն թողուցիր իմ մեղքիս անօրէնութիւնը” : Սող . Լթ . 5 : «Հապա թէ որ խոստովանինք մեղքերնիս , հաւատարիմ ու արդար է անհկայ մեր մեղքերը թող տալու” : Թեմ . 9 : «Թէ որ մէկը մեղք գործելու ըլլայ , Մատուծոյ քով Բարեխօս ունինք : Յիսուս Վրիստոս արդարը ու անարատը” : Թեմ . 1 . «Ինչպէս որ Մատուծ Վրիստոսով մեզի ներեց” : Եւայ . 7 . 32 : «Ինչպէս որ Մատուծ Վրիստոսով ձեզի թողութիւն տրուաւ , անանկ ալ դուք” : Սող . 7 . 13 : «Ինչիկայ Մատուծ իր աջ ձեռքովը Մաշնորդ ու Փրկիչ ըլլալու բարձրացուց , Իսրայէլին անդաշխարութիւն և մեղաց թողութիւն տալու” : Վարձ . Ե . 31 : «Հայտնի ըլլայ ձեզի մարդիկ եղբայրներ , որ ասով ձեզի մեղաց թողութիւն կը քարոզուի” : Վարձ . Ժ . 38 :

«Ար անոնք մեղաց թողութիւն աւնեն ու սուրբերուն հետ մասնակից ըլլան՝ ինծի հաւատալով» : Գործ. իղ. 18 :

Եւրոպայի Վատուծոյ Խօսքին այս պարզ ճշմարտութիւններովը կը արտիպուինք՝ քահանայից խոստովանանք ըլլալը ու անոնցմէ արձակում աւնելը չընդունիլ : Բայց որովհետեւ սխալական մարդիկ ենք , երբոր մէկուն վընաս մը հասցունելու ըլլանք նէ , պարտաւոր կըսեպենք ինքզինքնիս՝ գործած յանցանքնիս երթալու իրեն խոստովանելու՝ Յակոբոս առաքեալին պատուիրածին պէս , «Սեղբերնիդ մէկըմէկու խոստովանեցէք , ու աղօթք ըրէք մէկըմէկու վրայ» : Յ. ի . 16 :

Ինչդէմ աւետարանական քրիստոնէից յայտարարութիւնը հանող հեղինակը , քահանաներուն մեղաց թողութիւն տալու իշխանութիւն ունենալը հաստատելու համար՝ այս վկայութիւնը յառաջ կը բերէ . «Ի՞նչ որ մէկուն մեղքը թողուք՝ թողուած ըլլայ անոնց . թէ որ մէկունը ետ բռնէք՝ բռնուած ըլլայ» : Յ. ի . 22 : Եւ համարը և կամ Բնութարանին մէջ գտնուած այս իմաստը ունեցող տեղերը բացատրելու համար , մէկ յատուկ ճառ մը պէտք կ'ըլլայ գրել : Հոս միայն մէկ քանի ծանօթութիւններ կրնանք տալ , որոնք եթէ բաւական չըլլան նէ այս նիւթս հասկրնալու , յատուկ ճառ մը այս բանիս վրայ կը գրենք՝ կատարելապէս բացատրելով զանիկայ :

1. Լ^ի յա տեղը յիշուած թողուլն ու ետ բռնելը՝ ու Սատթէոսին մէջ յիշուած կապելն ու արձակելը նոյն բանն են : «Ալ, ինչ բան որ երկրի վրայ կապես, երկինքին մէջ կապուած ըլլայ. ու ինչ բան որ երկրի վրայ արձրկես, երկինքին մէջ արձրկուած ըլլայ» : Մատթ. ԺԷ. 19 : «Ճշմարիտ կրտսմ ձեզի, Սր երկրի վրայ ինչ որ կապէք՝ երկինքի մէջ կապուած ըլլայ. և երկրի վրայ ինչ որ արձրկէք՝ երկինքի մէջ արձրկուած ըլլայ» : Մատթ. ԺԸ. 18 : «Ալ, փշեց անոնց ու ըսաւ. Եւէք շողին Սուրբը. թէ որ մէկուն մեղքը թողուք՝ թողուած ըլլայ անոնց. թէ որ մէկունը ետ բռնէք՝ բռնուած ըլլայ» : Հ. 22, 23 :

2. Հոս տրուած կապելու արձրկելու իշխանութիւնը՝ յայտնի է թէ եկեղեցիին վրայ կառավարութիւն ընելու իշխանութիւն մըն է, և ոչ թէ իշխանութիւն տալ է՝ որ սխալական մահկանացու մարդիկ ուղածնուն պէս որին յաւիտենական մահ՝ որին յաւիտենական կեանք բաժնեն : Ս'վ որ Սատթէոսի տասնևութերորդ գլխուն տասնևհինգերորդ համարէն մինչև տասն և ինն երորդ համարը կաբողայ նէ՝ կրտսմէ այս ըսածնուս ճշմարիտ ըլլալը : Ըն մեր փրկիչը նախ և առաջ կրսորդեցունէ՝ թէ ինտոր խրատելու ու յորդորելու ենք յանցաւորները, և ինտոր եկեղեցիէն դուրս ընելու ենք

Թէ որ չապաշխարեն նէ . այս խօսքերէն ետևանմիջապէս կըսէ Թէ՛ երկրի վրայ ինչ որ կապէք՝ երկինքի մէջ կապուած ըլլայ , և՛ : Աշանակուծիւնը պարզապէս այս է . ինչ որ ընէք այս իմ զրուցածիս պէս և այս իմ պատուէրիս հնազանդելով , ես ալ կըհաւատիմ երկինքին մէջը : Արնթացլոց եկեղեցին՝ այս կապելու արձրկելու իշխանուծիւնը գործածեց , երբ Պօղոս առաքեալին խըրատին համաձայն (տ՝ Արնթ . Ե . 1—6 : ք՝ Արնթ . ք . 6—10 .) հոն յիշուած յանցաւորը եկեղեցիէն դուրս ըրաւ . նմանապէս երբոր կրկին ընդունեց զանիկայ : Ամէն եկեղեցի այս իշխանուծիւնը պարտաւոր է գործածել անոնց վրայ , որոնք կամաւ անհնազանդուծիւն կրնեն Վրիստոսի պատուիրանքներուն , և անանկով անպատիւ կրնեն Վետարանը :

3 . Կարելի է պիտի ըսէք՝ Թէ բոլոր ասոնք կրնդունինք , բայց Վրիստոսի իր առաքեալներուն տուած այս իշխանուծիւնը՝ որ է՝ 3օհաննու ի . գլ , 22 , 23 համարներուն մէջ կըկարդանք , այս ըսածնուդ տարբեր և մասնաւոր իշխանուծիւն մըն է՝ միայն անոնց տրուած . որովհետև Վրիստոսի յարուծիւն առնելէն ետև առին , անոր հետ մէկտեղ մասնաւորաբար Սուրբ Հոգի ալ ընդունելով :

Իսենք Թէ ճշմարիտ ըլլայ այս . ինտո՞րի * 7

կըհետևի ասկէ՝ թէ, ահա մտնելը մեղաց թողութիւն տալու իշխանութիւն ունին : Վասնանները առաքեալներուն անմիջապէս յաջորդներն են մի : Ի՞նչ որ առաքեալներուն յաջորդներն են նէ, Ապիսկոպոսներէն՝ Մ. քրքեպիսկոպոսներէն և Աթուղիկոսներէն մեծ սեպուերու են :

Դարձեալ ըսենք թէ քահանաները առաքելոց յաջորդներն ըլլան . ասկէ չհետևիլ թէ առաքելոց տրուած այս շնորհքը իրենք ալ ունին : Ինչու որ առաքեալները շատ ուրիշ պարգևներ ալ ունէին, որոնք կը խոստովանիք թէ քահանաներուն քովը չկայ : Աւստի ի՞նչ ապացոյց ունիք թէ քահանաները այս պարգևը ժառանգեցին : Պէտք է շատ հաստատուն և բացառիկ ապացոյցներ բերէք, մի զի՞ որ համոզուինք թէ այս իշխանութիւնը ունին քահանաները : Եւ ասանակ իշխանութիւն մըն է որ ինտոր քանականութեան և խելքի դէմ է, անանկ ալ Մ. Լեւոտարանին շատ դիտաւոր ճշմարտութիւններուն հակառակ է : Աւստի կը խնդրենք որ եկեղեցւոյ քահանաներուն ասանկ մէկ իշխանութիւն մը ունենալուն հաստատուն և որոշ վկայութիւն մը դանկէք :

Առաքեալները շատ շնորհքներ ունէին . ինչպէս՝ բժշկութիւն ընելու, մարգարէութիւն ընելու, լեզուներ խօսելու, ևն : Վասնանները այս շնորհքներուն մէկը չունեն

նալէն մենք կը հետեւեցունենք՝ թէ ան միւս շնորհքն ալ չունին :

4 . Քայց մենք կատարելապէս որոշ և համոզիչ վկայութիւն ունինք թէ՛ այս մեղք ներելու և այնպէս յաւիտենական փրկութիւն պարգևելու իշխանութիւնը՝ սխալական մահկանացուի մը երբէք չտրուեցաւ :

ա . Ընդհանուր որ՝ աստուծոյ յայտնի ինքնա-լի-ն չգործածելն է նաև : Երբ որ կը կարգանք իրենց գործքերը և քարոզութիւնը ներու եղանակնին , կը տեսնենք թէ մարդիկ իրենց կանչելնուն տեղը , ամէն տեղ կը քարոզէին որ ապաշխարութիւն բնին և Հիսուս Քրիստոսի ձեռքովը Մատուծոյ դառնան՝ որ թողութիւն գտնեն : Տէ՛ս Գործ . Ե . 31 : ԺԳ . 38 : ԻՂ . 18 :

բ . Ստորոգոյ աստի ինքնա-լի-ն ինքնա-լի-ն գործածելը՝ ոչ չափի հակասակ է թաւր Սորբ Գործոց :

գ . Փոքրաստի-լի-նն ինքնա-լի-նն ալ թէ՛ է : Սեղեպէս մեղաւորի մը մեղքերնիս խոստովանելով և իրմէն թողութիւն փնտուելով՝ խղճի խաղաղութիւն չենք կրնար գտնել : Քայց Հիսուս Քրիստոսի ձեռքովը խոնարհութեամբ և զղջմամբ մեղքերնիս Մատուծոյ խոստովանելով , անանկ խաղաղութիւն մը կը գտնենք և անանկ վստահութիւն մը կը տեսնենք թողութիւն գտնելնուս վրայ՝ որ մարդիկ Մատուծոյ տեղը չգնեննուս համար :

ինչ ներդրութիւն որ վրանիս դայ նէ՝ յօժարու-
թեամբ կրկրենք :

ԺԼ. Կըհաստատան լին Բեհայնէրը յարու-
թեան պիտի տանեն . լին արդարենէրը և լին Բե-
ղասորենէրը :

Այս վարդապետութիւնը Սուրբ Վրոյ
հետեւեալ համարներուն մէջ յայտնի հաս-
տատուած կրգանենք : «Վերեզմանին ձեռ-
քէն պիտի ապրեցունեմ զանոնք , և մահէն
պիտի փրկեմ : Ո՛ւր է քո յաղթութիւնդ
ո՛վ մահ . ո՛ւր է քու խայթոցդ ո՛վ գերեզ-
ման» . ՍՂ . ԺԴ . 14 : «ՍԼ երկրիս հողին
մէջը քնացողներուն բազմութիւնը յարու-
թիւն պիտի աւնեն , ոմանք յաւիտենական
կեանքի և ոմանք յաւիտենական նախա-
տանքի ու ամօթի» : Վան՛ . ԺԲ . 2 : «Վս որ
վրայ ի՞նչ կրգարմանաք . ինչու որ ժամանակ
պիտի գայ՝ որ բոլոր գերեզմանի մէջ եղողները
անոր ձայնը պիտի լրսեն , ու դուրս պիտի գան .
անոնք որ բարեգործութիւն ըբեր են՝ կենաց
յարութեան համար , և անոնք որ չարագոր-
ծութիւն ըբեր են՝ դատապարտութեան յա-
րութեան համար» : Յօհ . Ե . 28 , 29 :

«Հոյս ունիմ Վստուծոյ՝ որ անոր ատոնք ալ
կրցուսան թէ արդարներուն և մեղաւորնե-
րուն յարութիւն առնել պիտի ըլլայ» :
Վորձ . իմ . 15 : «Ալ Վստուած որ Տէրը
յարուց՝ ձեզ ալ պիտի յարուցանէ իր
կարողութիւնովը» : Իմ . 14 : Տէ-
ր . Իմ . 14 : Տէ-
ր . Իմ . 14 :

Բայց ընդդէմ աւետարանական քրիստո-
նէից Հայտարարութեանը զրուցածին նայե-
լով՝ մեռելոց յարութիւն առնելը բոլորովին
Վրիստոսի մարմինը իրօք և խկապէս ըն-
դունելէն կախեալ է . անանկ որ գոյախո-
խութեան վարդապետութեանը չհաւատա-
ցողները՝ բաւական փաստ մը չեն կրնար տալ
մեռելոց յարութեանը հաւատաւնուն : Վսի-
կայ թէպէտև կրնայ ըլլալ որ վաղեմի մո-
լորութիւն մը եղած ըլլայ , սակայն այս
տեսորակը կարգացողներէն շատերուն անոր-
աձայն վարդապետութիւն» մը պիտի երևի .
և այս աստուածաբան հեղինակին խօսքերը
սխալ կը հասկըցունենք չկարծուելու հա-
մար , իր զրուցածը հոս կը ղնենք :

Հաղորդութեան խորհուրդը Վրիստոսի մար-
մին և արիւն չձանչցողը՝ մարդոյս մարմնոյն յա-
րութիւն առնելուն իրաւունք չկրնար գտնել . ո-
րովհետև Վրիստոս ըսաւ . «Ար ուտէ զմարմին
իմ՝ և ըմպէ զարիւն իմ՝ , ունի զկեանս յանձինս
(յաւիտենականս) , և ես յարուցից զնա յաւուրն
յետեանում» : Եւ յարութիւն չըլլայ նէ , «դա-

տաստան ալ չըլար . առանց դատաստանի ալ հաստուցում չըլար” : Յայտարար . առաջին . երես . 27 :

Այս վարդապետութեան նայելով ո՛վ որ Վրխատոսի մարմինը չուտէ՝ և ո՛վ որ իր արիւնքը չխառնէ նէ , անոր մարմինը յարութիւն չառնէր : Ասոր նայելով բոլոր հեթանոսները՝ որ թուով բրիտանէից երկուքին չափ կան , և բոլոր անհաւատները յարութիւն չպիտի առնեն : Ասոր նայելով Վրխատոսի գալուստէն մինչև այս օրս աշխարհիս երեսը գտնուող ամէն երկրի և ամէն ազգի աւետարանական բրիտանեաներն ալ յարութիւն չպիտի առնեն . վասն զի Վրխատոսի բնական մարմինը չեն ճաշակեր : այլ միայն իր խորհրդական մարմինն ու արիւնքը կը ճաշակեն :

Աւրեմն այս աստուածաբանը՝ չորագործներուն յարութեանը չհաւատար , միայն թէ իր հաւատքէն ըլլան : Հայրապետներէն ոմանք՝ այս վարդապետութիւնը զուցէ կրն զունէին . բայց այս մեր հեղինակը՝ իր բռնած սկզբունքներուն նայելով ընդունելու չէր ասիկայ՝ մինչև որ առաջ քննէր նայէր թէ «ընդհանուր եկեղեցին միապէս կրնզունի այս բանը սկիզբէն մինչև հիմա” : Ասիս և առաջ պէտք է որ ընդհանրական եկեղեցիին ինչ ըլլալը որոշէ՝ թէ որ կրնայ նէ . անկէց ետքը

փնտաւելու է՝ թէ ընդհանրական եկեղեցին
 այս վարդապետութիւնը կընդունէ՞ր մի աւել-
 ցուի՞նք մը և աւելնալով խոստովանուի՞նք
 ինչո՞ւ : «()դաստիներս յաղագս քաղաքին
 լ'ստուծոյ՞», և «Հայրապետէք» (տպեալ 'ի
 Օ միւսնիա 1845) զրբերէն (Տ'ա Վառձ' Է՛՛-
 ձէ՛ւ . Պատ 1 .) կիմանանք թէ հայրապետնե-
 րէն ոմանք կըհաւատային՝ թէ աւանց Հա-
 ղորդութեան ճշմարտութիւնը կամ երանելի յարու-
 թիւն չառնուիր : Ի՞նչ արքայութիւն չէրթը-
 ցուիր , և անոր հաճար մանկունք և տղայք
 ալ Հաղորդութիւն առնելու են . բայց մէկ
 տեղէ մը չենք կրնար գտնել թէ անանկ կը
 հաւատային որ Հաղորդութիւն չառնողը
 խորհնէ յարստութիւնը : Բայց կարելի է
 բանի մը հայրապետներ կըբռնէին այս վար-
 դապետութիւնը . վասն զի մէկգմէկու հակա-
 ռակ բաներ ընելը զարմանալի բան չէ ա-
 նոնց մէջ : Ա՛յն օրոյ մեր աստուածաբան
 հեղինակը իր այս վարդապետութեանը ուղ-
 ղափառութեան գլխաւոր նշաններէն մէկը ,
 որ ընդհանրական եկեղեցիին կատարեալ
 Գործունէութիւնը ընդունիլն է , կարող չէ
 հաստատել :

Բայց ըսենք թէ՛ նախնի Հայրապետնե-
 րուն ամէնքն ալ միաբան կընդունէին ընդ-
 դէմ աւետարանական քրիստոնէից Հայտ-
 արարութեանը այս վարդապետութիւնը .
 բայց որովհետև Տրիտենդեան ժողովոյն բո-

լոր հայրապետները (Տ՛ւր Լուսինի Կաթ-
 ճի Էլլէլ, Պատմ.) նորոգելին աղայոյ Լազար
 դուժիւն առնել պէտք է ըսողները, վասն
 որոյ ասիկայ իրեն անյաղթ դժուարութիւն
 մը կըլլայ այս վարդապետութեանը ուղղա-
 փառութիւնը հաստատելու :

Բայց ուրիշ մէկ դժուարութիւն մըն ալ
 կայ : Արովհետեւ առաջին դարերու հայրա-
 պետներուն գրեթէ բոլոր գրութիւնները
 կորսուած են, չենք գիտեր թէ աս հեղինա-
 կը ինտոր կրնայ քայլ մը յառաջ ելթալ
 վերը մեր իրեն յանձնած քննելու ու որո-
 շելու գործին մէջ, բայց այս մեծ դժուար-
 ութիւնը իրեն կիյնայ քաջել՝ ոչ թէ մեզի :
 Եստուծոյ Խօսքին ապահով առաջնորդու-
 թիւնը ձգող մարդը ինչ ճամբայ բռնէ նէ,
 հարկաւ ասանկ անյաղթելի դժուարութիւն-
 ներու ու անմտութիւններու մէջ կիյնայ :

Ես անորաձայն վարդապետութեան՝ մէկ
 ուրիշ հետեւութիւնն ալ նայինք : Արով-
 հետեւ այս յայտարարութեանս հեղինակը
 մէկ կերպով մը իր խելքին հաճելի եղածին
 պէս կըհաստատէ թէ ընդհանրական եկեղե-
 ցին ասանկ կըհաւատայ, ասկէց կըհետեւի
 թէ՛ ո՞ր եկեղեցին որ այս վարդապետութիւ-
 նը չընդունիր նէ, ընդհանրական եկեղեցիէն
 չէ : Եկուր տես որ ո՞չ Պապականները և ո՞չ
 Հռոմէրը, ո՞չ Լայիքը և ո՞չ Բրտղէսդանթ-
 ները կընդունին ասիկայ : Աւստի և մեր այս

Տեղինակը մեծ փառքի և պատուոյ մէջ եղած կըլլայ, ինքը մինակ ըլլալով ընդհանրական եկեղեցին: Ի՞նչ որ այս վիճակէն ձանձրանայ նէ, կաղատենք զինքը միայն այս խրատը տալով՝ որ Աստուծոյ Խօսքը ձեռքը բռնէ իբրև «լոյս իր ոտացը և ճըրագ իր ճամբան»:

Ահա կրտսնէ կարդացողը թէ շատ հրաշակաւոր գիտնական մը՝ ինչ յիմարութիւններու և տղայական անմտութիւններու մէջ կիյնայ, Աստուծոյ տուած այն մի միայն առաջնորդը արհամարհելովը: Այս Տեղինակը չկրնար փախուստի ճամբայ բռնել ըսելով թէ ես այս վարդապետութեանը չեմ հաւատար, ես միայն հաստատեցի զանիկայ ցուցնելու համար՝ թէ աւետարանական սկզբունքներէն հարկաւ կըհետեւի այս վարդապետութիւնը. վասն զի եթէ չհաւատար որ Քրիստոսի այս Խօսքը. «Ավ որ իմ մարմինս ուտէ, և իմ արիւնս խրմէ՝ յուր տեղական կեանք ունի՞ ու ես յարութիւն առնել կուտամ անոր ետքի օրը» կըստըվեցունէ թէ մարմինի յարութիւնը, Տէրոջը մարմինն ու արիւնը նիւթականապէս ուտելն ու խմելն կախեալ է, ինչո՞ւ կըհամարձակի այն համարը այս կերպով յառաջ բերել, քանզի ասանկ՝ Աստուծոյ Խօսքը ստութիւն պաշտպանելու համար գիտութեամբ կըգործածէ, որ արդարև շատ սուկալի մեղք մըն է:

ԺԲ. Կը Հոսոսորան, գործը յառեփընեակուն կը
 նոց և յառեփընեակուն որոսոսայարարութեան, և լի
 մահէն էրևա մէկէն մըսը զոնկոնիւ շխոց :

Ասիկայ յայտնապէս կըսորվինք մեծա
 տանը և Ղազարոսին առակէն : Ղ՝-ի . Ժ՛՛ .
 19—31 : Երբոր մեծատունը մեռաւ , անմի
 ջապէս աչքերը տանջանաց մէջ բացաւ . և
 Ղազարոս մեռնելուն պէս՝ Լ. բրահամու գողը
 դնաց : Սէկ վիճակէն միւսը անցնիլը ան
 կարելի բան է , ինչպէս կերևի քոսն և վեց
 երորդ համարէն : «Սէր մէջը ու ձեր մէջը
 մեծ անդունդ կայ . թէ որ ասկէց ձեզի անց
 նիլ ուզեն՝ չեն կրնար . ու ոչ ալ անկէց
 մէկը՝ մեզի անցնիլ» : Սէր փրկիչը՝ խաչին
 վրայ ալ հաստատեց այս նոյն ճշմարտու
 թիւնը՝ զեղջի եկող աւաղակին ըսած այն
 խօսքովը , թէ «Ղ.ուն այսօր իմ հետս զբախ
 տին մէջը պիտի ըլլաս» : Ղ՝-ի . ի՛՛ . 43 :
 Եւ Սուրբ Ղ.րոց մէջ՝ մահուան ու գալու
 աշխարհին վրայ եղած բոլոր խօսքերը հա
 մաձայն են այս ճշմարտութեանս , և կըհաս
 տատեն թէ՛ մեռնելէն ետքը հաւատացեալը
 անմիջապէս իր յաւիտենական և անփոփոխ
 երանութիւնը կըմտնէ , և չհաւատացողը
 ու անօրէնութիւն գործողը՝ իր անփոփոխ
 դատապարտութեան աշխարհը կերթայ :

Ստիկ ըրէ՛ Մատուծոյ ձայնին՝ որ կըսէ
 թէ քրիստոնէին այս մարմինէն ելլելը՝ Մա
 տուծոյ քով մտնել է : ք Վրն՛ . Ե . 1 , 8 :

«Ալլալու ու Վրիստոսի հետ ըլլալու փափաքիլը էվելօք աղէկ կըսեպեմ” : Փիլիպ . ւ . 23 : «Ու երկինքէն ճայն մը լսեցի որ կըսէր ինծի , Վրէ՛ . երնէ՛կ ան մեռելնեւրուն՝ որոնք ՚ի Տէր ննջեցին հիմա . սաիկայ կըսէ շողին , ինչու որ իրենց աշխատութեանէն հանգչեցան” : Հայ . ԺԴ . 13 : «Վրդար մարդը մեռնի նէ , յոյսը չոչնչանար” : Վ . ԺԵ . 7 : «Չարը իր ամբարշտութիւններուն համար կըվաճտուի . բայց արդարը մեռնի նէ՛ յոյս կընէ” : Վ . ԺԴ . 32 : «Վաւատ անշահ ծառան դուրսի մութը հանեցէք . հոն պիտի ըլլայ լալ ու ահաւները կըճընցունել” : Մատ . ին . 30 : «Վն որ ամբարշտութիւն կընէ՛ թո՛ղ ամբարիշտ ըլլայ . ու ան որ աղտոտ է՛ թո՛ղ աղտոտ մընայ . ու ան որ արդար է՛ թո՛ղ արդար մընայ . ու ան որ մաքուր է՛ թո՛ղ մաքուր մընայ” : Հայ . իբ . 11 :

Վրդ՝ Վստուծոյ խօսքին այս վկայութիւնները , որոնց ամէնը նոյն բանը կըհաստատեն , կըցուցընեն մեզի՛ որ մարդկային հընարքներ են այն ամէն վարդապետութիւնները , որոնք կըսորվեցընեն որ երբոր մարդս մեղաւոր մեռնի , անկէ ետեւ ալ կընայ սըրբութիլ ու փրկուիլ , եկեղեցիին օժանդակութիւնով , ողորմութիւններով և ուրիշ բարերարութիւններով ու պատարագ ընել տալով : Վ , յս վարդապետութիւնը՛ չէ՛ թէ միայն Վստուծոյ ՚անին հակառակ կըսե-

պենք : այլ և քրիստոնէութիւնը և ուղիղ բարոյականութիւնը կործանող վարդապետութիւն մը կը համարինք զանիկայ : Այս ան օր կը հաւատայ թէ հետեւեալը կ'ընայ փրկուիլ , ալ ի՛նչ վախ կունենայ անհողութեամբ և չարագործութեամբ անցունելու իր կեանքը այս աշխարհիս մէջ :

Երբ որ Տէրը այն վերջին մեծ օրը կենդանիները և միութեանները դատելու դայ , բնաւ մէկը դժոխքէն արքայութիւն՝ արքայութիւնէն դժոխքի փոխելու համար չպիտի դայ , հապա երկու շատ տարբեր դիտաւորութիւններ կատարելու համար պիտի դայ :

1 . Մարմինը յարութիւն առնելով ու կրկին հողին հետ միանալով՝ երանութեան կամ թշուառութեան ընդունակութիւննին պիտի է վիճակայ , և ամէն մէկուն վիճակը՝ թէ՛ երանութեան և թէ՛ թշուառութեան պիտի կատարելագործի :

2 . Գատաստանին օրը՝ Աստուծոյ ահաւոր և կատարեալ արդարութիւնն ու իր անհուն և սքանչելի ողորմութիւնը մեծութիւնով և փառքով երևալու համար է . ողորմութիւնը՝ իր ժողովուրդը փրկելուն մէջ , և ուրախութիւնը՝ իր հակառակորդները հըրապարակաւ դատապարտելուն մէջ : Ի՛նչատենը բոլոր մարդիկին ազգը , հրեշտակներն ալ ու սատանաները պիտի տեսնեն Աստուծոյ արդարութեանը կատարելութիւնը :

նը , որով ամէն անիրաւութիւններու՝ հա-
 ըրստահարութիւններու և ամէն չարագոր-
 ծութեան արդար պատիժը պիտի տայ :
 Տ՛ւն Յոր. 6, 15 : Յայտ ի. 12 : Ի Տ՛ւն. 7.
 1 : Սուր. 8. 3—6 :

Վ.Վ. . 'Ի վերջոյ՝ Սորբ Վերջը , այսինքն
 շին և 'Նոր Ատալարանը թ թայն և խառ-
 ընու խնայ հասարակ իշխանի :

Արհաւատանք որ փրկութեան հարկաւոր
 եղած ամէն բան կայ անոր մէջը , և թէ
 պարտաւոր ենք անոր մէջը չգտնուած բա-
 ները՝ հաւատոյէական մասն չսեպել : Սուրբ
 Վիրքը մեր հաւատքին կանոնը ըլլալուն հա-
 մար՝ կրբաղձանք որ անոր աշխարհաբաւն
 ալ ձեռքերնիս գտնուի : Մէկ 'Նոր Ատա-
 կարան մը կայ աշխարհաբաւի թարգմա-
 նուած , Քարիզ տպուած՝ 1828ին . ուրիշ
 մըն ալ կայ Օմիւռնիա տպուած 1842ին ,
 մէկ մըն ալ կայ Մոսկուա տպուած 1834ին ,
 և մէկ ուրիշ մըն ալ կայ Ասիակաթա տը-
 պուած 1839ին : Բնդդէմ աւետարանական քը-
 ըխտոնէից Յայտարարութիւնը հրատարա-
 կող հեղինակը կըսէ՝ (Վրէ՛ս 35 , 36) թէ մեր
 գործածած թարգմանութիւնը ծուռ է , որ
 ինքը բնագրին հետ բաղդատեր տարբեր է
 գտեր : Մի թէ ըսել կուղէ թէ ասոնք բոլորն
 ալ ծուռ թարգմանուած են : Արիւնդրենք որ

ցըցունէ մեզի թէ որ զլուխը և որ համարը
 ծուռ թարգմանուած է : Արյուսանք թէ մէկ
 քանիններնիս քիչ ատենէն կըսորվինք Աս-
 տուածաշունչին բնազիր լեզուները . և ո-
 րովհետև ամէն բանէն աւելի կըփափաքինք
 կատարեալ ճշմարտութիւնը ստուգել ,
 շնորհակալ կըլանք՝ թէ որ այս յայտարա-
 րութեան հեղինակն ալ մեզի քիչ մը օգնու-
 թիւն ընէ : Արանի՛ թէ ինք իր ձեռօքը
 թարգմանէր Սուրբ Գիրքը : Ի՞նչ որ բաւա-
 կան հմտութիւն չունի նէ Աբրայեցերէնի և
 Հունարէնի՛ որ անոնցմէ թարգմանէ , թող
 մեր գրաբառ Աստուածաշունչը թարգմանէ ,
 և մենք պատրաստ ենք շնորհակալութեամբ
 ընդունելու : Մենք՝ Աստուածաշունչին որ
 տպարանէն ելլելը չենք փնտուեր , այլ մի-
 այն հարազատ թարգմանութիւն ըլլալը կը
 նայինք :

Աստուածաշունչը մի միայն կանոն հաւա-
 տոյ ընդունելնուս փաստերը՝ նոյն ինքն Աս-
 տուածաշունչին մէջէն են :

1. Աստուածաշունչը խորտելու խնոն է :

«Թէ որ մէկը խօսի նէ՛ Աստուծոյ պատ-
 գամներուն պէս թող խօսի՛» : ԹՊԻ . Գ . Դ .
 11 : «Ինչու որ դուն մանկութենէ Սուրբ
 Գիրքերը զխտես , որոնք կրնան իմաստուն
 ընել քեզ փրկուելու : Ինչ ամէն գիրքերը
 Աստուծոյ շունչն են , և շահաւոր սորվե-
 ցունելու համար , յանդիմանելու համար ,
 շտկելու համար , ու արդարութեան խրատե-

լու համար . որ Մատուծոյ մարդը կատարեալ
 ըլլայ՝ ամէն բարի գործքերու մէջ հաստատ
 ուած” : Դ ՏԷ՛՛ . 7 . 15—17 : «Ալ աւ երկին
 քէն եկած ձայնը մենք լսեցինք , որ անոր հետն
 էինք ան սուրբ լեռանը վրայ : Ալ աւելի
 հաստատուն ունինք մարգարէական խօսքերն
 ալ . որ աղէկ կրնէք թէ որ անոր տաք խել
 քերնիդ , որպէս թէ մէկ ճրագի մը՝ որ խա
 լարային տեղը լոյս կուտայ , մինչև ցորեկը
 լուսաւորէ՝ ու արուսեակը սրտերնուդ մէջը
 ծագէ” : Դ ՊԷ՛՛ . 18 , 19 : «Այրազ ու
 նեցող մարգարէն՝ թող իր երազը պատմէ .
 և ո՛վ որ իմ խօսքս ունի նէ , թող իմ խօս
 քըս ճշմարտութիւնով պատմէ . յարդը ցո
 րենին քովը ի՞նչ է՝ կըսէ Տէրը” : ԼԵ՛՛ .
 ԻԳ . 28 : ՏԷ՛՛ . Կ . ՍԿԷ՛՛ . ԻԲ . 29 : ՍԿԷ՛՛ .
 ՃԺԸ . 9 : ԶԵ՛՛ . ԺԸ . 48 : ՍԿԷ՛՛ . ԺԸ . Կ
 ՃԺԸ :

2 . Մատուծոյ մարդը ինչպէս է , և ու
 նի մարգարէական խօսքն է , ու անոր
 խօսքն է :

«Բոլ խօսքդ իմ ոտքերուս ճրագն է , ու
 իմ շաւիղիս լոյսն է : Բոլ խօսքերուդ յայտ
 նուիլը լոյս կուտայ . ու միամիտները իմաս
 տուն կրնէ” : ՍԿԷ՛՛ . ՃԺԸ . 105 , 130 : Թէ
 որ Մատուծաշունչը՝ ոմանց հաստատածին
 պէս մութ ու դժուարիմաց զիրք մը ըլլար ,
 հոս տեղը զիշերուան և խաւարի նմանեցու
 նելու էր՝ Գաւիթ , և ոչ թէ լոյսի ու ճը
 րագի : «Ալ այս խօսքերս սրտերնուդ ու

հոգիներնուդ մէջը դրէք . և զանոնք ձեռ-
 քերնուդ վրայ նշան կապեցէք . ու աչքեր-
 նուդ առջևէն անդին մի՛ տանիք : Եւ զանոնք
 ձեր զակրներուն սորվեցուցէք , տունը նրս-
 տած ատենդ , ճամբան քալած ատենդ ,
 պառկած ու ելած ատենդ անկէ խօսելով” :
 Երբ . () րէն . Ժա . 18 , 19 : « Եւ յօրէնքներուն
 գիրքը բերնէդ չհեռացունես , հապա գիշեր
 ցորեկ ատոր վրայ մտածես . որ անոր մէջը
 բոլոր գրուածներուն պէս ընելը սորվիս . որ
 անատենը բու ճամբաներդ շտկես ու խե-
 լամուտ ըլլաս” : () րէն . Ժա . 8 : « Երանի ան
 մարդուն՝ որ ամբարիշտներուն խորհուրդը
 չերթար , ու մեղաւորներուն ճամբուն մէջ
 չկենար , ու ծաղը ընողներուն նստած տեղը
 չնստիր . հապա անոր կամքը Բստուծոյ օ-
 րէնքին մէջն է . ու գիշեր ցորեկ անոր օ-
 րէնքին վրայ կրմտածէ” : Երբ . Ժա . 1 , 2 :
 « Ինչու որ ասոնք թեսաղոնիկէին մէջ ե-
 ղողներէն շատ աղնիւ մարդիկ էին , որ Բս-
 տուծոյ Խօսքը բոլոր սրտանց ընդունեցին .
 ամէն օր գիրքերը կը քննէին թէ՛ աս բանե-
 րը ասանկ է մի” : Երբ . Ժա . 11 : « Եւ ան
 զի՛ որովհետեւ Բստուծոյ խմաստութիւնովը
 աշխարհ չճանչցաւ զԲստուած խմաստու-
 թիւնով , Բստուած հաճեցաւ քարոզու-
 թեան յիմարութիւնովը հաւատացեալները
 ապրեցունել ” : Երբ . Ժա . 21 :
 « Երբքերը բննեցէք . ինչու որ դուք անոնց-
 մով կըսեպէք յաւիտենական կեանքը ունե-

նալ . և բուն անոնք են որ ինծի համար կը վկայեն ; որոնցմով որ կըսեալէք՝ կեանք ունենալ” : Յօժ . Ե . 39 : « Այնէկ անոր՝ որ կը կարդայ կամ կըլսէ աս մարգարէութեան խօսքերը , և կըպահէ ինչ որ ասոր մէջը գրած է . ինչու որ ժամանակը մօտ է” : Յոյր . Կ . 3 : Տ՛ . Ե . Յոյր . Ժ . 14 , 15 : Կ . Ե . Կ . 21 : Ե . Կ . 14 , 15 :

3. Սուրբի արժեքն է որ Վստուծոյ Խօսքն ինչոյ բան է ինչպէս ինչէն իմ արժեքն է որ Վստուծոյ Կարգն է :

Վասն որոյ պարտաւոր ենք զանիկայ միայն բունելու , և մարդոց աւանդութիւններուն հաւատոյ իրերու մէջ վրանիս ունեցած իշխանութիւնը հերքելու : « Ձեզի պատուիրած խօսքիս վրայ բան մի է վերցունէք , և անկէ բան մի պակսեցունէք . մեր Տէր Վստուծոյն հրամանները պահեցէք , որոնք ես ձեզի կըպատուիրեմ” : Ե . Կ . Կ . 2 : « Անիկայ պատասխան տուաւ՝ ու ըսաւ անոնց . Հապա դուք ինչո՞ւ Վստուծոյ պատուիրանքը զանց կընէք՝ ձեր աւանդութեան պատճառովը : Ինչու որ Վստուծոյ ըսաւ . Քու հայրդ և մայրդ պատուէ : Եւ ան որ հայրը կամ մայրը կըբամբասէ , մահով թող մեռնի : Աւ դուք կըսէք , Վ՛վ որ իր հօրը կամ իր մօրը ըսէ թէ , Վն բանը՝ որ ինծմէ պիտի շահիս , Վստուծոյ տալու ընծայ է . ու իր հայրը և մայրը չպատուէ նէ՛ պատու է . և սասնկ ձեր աւանդութեանը համար Վստու-

ծոյ խօսքը բանի տեղ չէք դնելը” : Մատթ .
 ԺՆ . 3—6 : «Պարսպ տեղը խ կը պաշտեն .
 մարդոց պատուիրած վարդապետու թիւնները
 կը սորվեցունեն : Բստուծոյ պատուիրանքը
 թողել էք , մարդոց աւանդու թիւնը կը բռն-
 նէք” : Մարկ . Ե . 7 , 8 : «Բայց թէ որ մենք՝
 կամ երկինքէն հրեշտակ մը մեր քարոզածէն
 աւելի՝ աւետարանը քարոզելու ըլլայ նէ ձեզ
 զի , նղովեալ ըլլայ : Ինչպէս որ առաջ ը-
 սինք , հիմա ալ նորէն կը զրուցեմ . թէ որ
 մէկը ձեր առածէն աւելի՝ աւետարանը քա-
 րոզելու ըլլայ նէ ձեզի , նղովեալ ըլլայ” :
 Գառլ . Կ . 8 , 9 : «Ալ ես կը վկայեմ ամէնուն ,
 որ սա գիրքին մարգարէական խօսքերը կը
 լսէ . թէ որ մէկը ասոր վրայ բան մը կէ-
 վելցունէ , Բստուած ալ անոր վրայ կէվել-
 ցունէ ան եօթը պատուհասները՝ որ սա գիր-
 քին մէջը գրուած է . և թէ որ մէկը սա գիր-
 քին մարգարէական խօսքերէն բան մը կը
 պակսեցունէ , Բստուած ալ անոր բաժինը
 կը պակսեցունէ ու կը կտրէ կեանքին ծառէն
 ու սուրբերուն քաղաքէն , որ սա գիրքին մէ-
 ջը գրուած է” : Յայտ . իր . 18 , 19 :

Եւ իհարկեւ զի սա խօսքն էն մեր հաւատոյ
 այն գլխաւոր սկզբունքները , որոնց համար

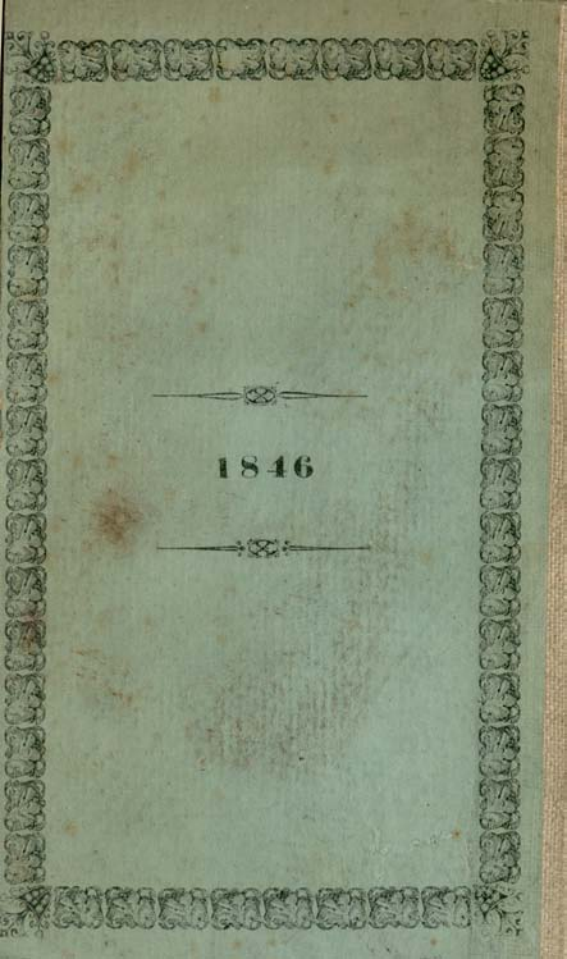
է քաշած հալածումնիս : Սակայն չենք կրթնար ուրանալ զանոնք . վասն զի ճշմարտութեան դէմ չենք կրնար կենալ , հապա հընազանդ ենք ճշմարտութեան , ինչու որ նոյն ճշմարտութիւնը մեզ պիտի ազատէ : Յօ՛ւ ը . 32 : Արբ մարդիկ մեզմէ պահանջեն որ Մատուծոյ պատուիրանքներէն ապստամբինք , և բուն մեր խղճերուն դէմ մեղանչենք , մենք Մատուծոյ հնազանդելու ենք առաւել , քան թէ մարդոց : Չեղի կրբողորենք և ձեզի կըհարցունենք ո՞րն է Մատուծոյ խօսքին աւելի համաձայնը . հոս մեկնած վարդապետութիւններնի՞ս , թէ անոնք՝ որ մեր հալածիչները կըպահանջեն մեզմէ որ ստորագրենք : Մ.յս զիտնալով որ Վրիստոսի առջևը դատաստանի պիտի ելլենք , և ամէն մէկերնիս իր անձին համար հաշիւ պիտի տայ , եռանդով ճշմարտութիւնը սորվելու ետեէ եղանք : Մատուծոյ խօսքին մէջ գտանք զանիկայ , և կըյուսանք Մատուծոյ շնորհօքը՝ և ոչ թէ մեր զօրութիւնովը որ տկարութիւն է , անոր մէջը հաստատ կենալ մինչև վերջը : «Ղարտարութեամբ հընարուած առասպելներու չենք հետեւիր» , այլ «օրհնեալ Մատուծոյ փառաւոր աւետարանին» : Վ.՞ր բան խօթած չունինք Վրիստոսի եկեղեցիին մէջ : Մատուծոյ օրհնեալ խօսքին մէջ գտանք քրիստոնէութեան հին ճշմարտութիւնները . այն ճշմարտութիւնները՝ որոնք Վրիստոս և իր առաքեալները

սորվեցուցին . այն ճշմարտութիւնները՝ որ
 ընթ սուրբ մարդիկ Սուրբ Հոգիէն շար-
 ժուած խօսեցան . և կրտսնեանք որ ասոնք
 աւելի ազնիւ , աւելի պատուական և առա-
 շելարժանի են աս հասարակ ընդունուելու ,
 քան թէ մարդկային աւանդութեանց այն նո-
 րաձև բաները՝ որոնցմով այս հին ճշմար-
 տութիւնները այսչափ ժամանակ ծածկուե-
 ցան : Բառք և Կոհութիւն Բատուծոյ , որ
 զանոնք յայտնեց մեզի : Կրխնդրեանք որ այս
 տետրակս կարդացողներուն ամէնքն ալ քըն-
 նեն նային՝ թէ այս բաները ասանկ չե՞ն մի :
 Խիղճերնուդ ձայնին և Բատուծոյ խօսքին
 մտիկ ըրէք : Եւ գիտնալով որ ճշմարտու-
 թիւնը վերջապէս պիտի յաղթէ՝ և յոյսեր-
 նիդ ճշմարտութեանը հեղինակին և պաշտ-
 պանին վրայ դնելով , առանց վախնալու
 ՈՒՂԻՎԵՐ և ՆՇՄԵՐԻՏԸ ընտրեցէք : Եւ ան
 որ հրաման ըրաւ խաւարէն լոյս ծագելու ,
 մեր ամէնուն սրտին մէջ ալ՝ Բատուծոյ
 փառքին գիտութեան լոյսը ծագէ , Յի-
 սուս Բրիստոսի դիմաց . ամէն :

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ԱՊՐԻԼ Զ . 1846 :

—◆—

1846

—◆—